

**СВЕТО ПИСМО И ТРАДИЦИЈА
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ**

СВЕТО ПИСМО
И
ТРАДИЦИЈА ПРАВОСЛАВНЕ
ЦРКВЕ

**ПРЕГЛЕД ОСНОВНИХ УЧЕЊА
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ**
*из
библијске и историјске перспективе*

„ПОСВЕТИ ИХ У ИСТИНИ; ТВОЈА РЕЧ ЈЕ ИСТИНА.“
Еванђеље по Јовану 17:17

Београд, 2012

Ауторско издање

Аутор: Ивица Стаменковић

Умножавање и дистрибуција ове књижице, у целини или деловима (без измена у тексту) су дозвољени уз претходно одобрење. Аутора контактирати преко електронске поште: stamenkovicivica@gmail.com

ЦИП

Уколико није другачије назначено, сви библијски цитати су преузети из Старог завета у преводу Ђуре Даничића и Новог завета у преводу др Емилијана М. Чарнића. Сви нагласци на цитираним текстовима (курзив и подељани курзив) потичу од аутора ове студије.

Казивања Доситеја Обрадовића

Уместо предговора

„Љубезни српски народе, немој ти мени за зло прими-ти што ја нека наша злоупотребљенија обличавам; време је већ, за живога Бога време, да почнемо слободније и разумније мислити. Докле ћемо туђе погрешке осуждавати, а наше скривати и оправдавати? Нико се неће ва вјек вјека исправити и побољшати друге укоравајући. Разуман и правдољубив човек од себе најпре почиње: себе испитује и сматра, себе суди и осуђује; нити себи прашта ако у чем криво има. Ако ли ме ко из своје просте ревности осуди и похули, време ће показати да није имао право. Ништа ми на свету није милије ни љубезније од мојега рода, но колико га више љубим, толико сам му више дужан правду и истину представљати и говорити.

Греци су људи као и остали људи, могли су се ласно преварити као и други, а ми од њих примили, пак се нашли у истом шкрипцу, пак сад све друге за прелаштене држимо, а сами себе чисте као сунце! Кад смо тако готови све друге муштрати и судити, није ли праведно и време већ да и сами себе мало промуштрамо и попросудимо? Чини ми се да је ово најпаметније. Кад су Греци и Латини од Христова апостола примили христјански закон, онда није било ни часнога дрвета, ни икона, ни светих телеса, ни моштију, ни костију, ни канона, ни ирмоса, ни тропара никаква, ни најмањег кондака. За све то блажени и свети апостоли нису ни речи ни слова нити знали нити мислили. А наши славенски народи примише христјанство неки од Греков, а неки од Латина. Но кад? На девет стотина година после апостола. Саде нек ми каже ко зна: шта се није могло за девет стотина година изумити и натрапати?

Зашто да не познаду да у светковању толиких светаца ниједна длака православија не стоји? Зашто да им се не

каже да су ове ствари измишљене на шест и седам стотина година после спаситеља Христа и апостола?

Христос дође да нас избави свакога поклоњенија и службе твари и дела рук человеческих, а они те окрени те обрни, пак опет мораш се клањати делу рук человеческих. И што је грђе и горе: пишу светога Христофора с пасјом главом, мораш јој се клањати. Образ преблагословене Спаситељеве матере са три руке пишу! То што би у натури (сачувај Боже!) чудовиште било, томе се на икони мораш клањати. Ево, браћо моја, докле сујеверије и слепота може доћи и стигнути!

Овакови, ако је христјанин, он је само по случају христјанин; што год верује и твори, из самог обичаја и верује и твори; нити ти он мари нити се миче да прораспита шта је наш человјекољубиви Спаситељ учио и заповедио, шта ли су људи на неколико стотина година после њега измислили и придодали.

‘Добро, добро! Али ти знаш да твоји Србљи, који нису научени слободно мислити, како те новине од тебе чују, рећи ће да си јеретик.’

Нек реку што им драго. Ја се уздам да ће време показати да нису право имали. А неће сви рећи, не бој се. (...) А и време је да прости народ не варамо. Познајући чисту истину, и не казујући ју, с каквом совестију мислимо пред Бога доћи? Како би ко могао по правди рећи да сам јеретик, видећи јасно да ја ништа друго не подврждавам развје чисту јевангелску и апостолску науку? Новине никакве не уводим, него и оне које су против светога јевангелија уведене, одмећем. „Никога не проклињите, но благосливљајте. Ради человечески преданија не остављајте заповести Божије.“ Ово је кротка и блага Христа Спаситеља наука – ово ја мудрујем. Зашто ће, дакле, рећи да сам јеретик? С моје стране ево шта ћу им ја рећи: „Поштени роде српски, мила браћо, немојте ме укоравати ни осуждавати. Расудите да ово што вам говорим, не говорим ни за какав мој интерес; не иштем од вас никаква достоинс-

Казивање Доситеја Обрадовића

тва, не иштем богатство. Желим и иштем вашу ползу и исправленије.“

Што мислиш, зашто су друго Христа распели и убили? Низашто друго него зато што је хтео народу очи отворити и показати које је чисто правоверије, које ли сујеверије.

Еда ли сам закон мој и веру изменио? Нисам, нити ћу док сам год жив. Но научио сам боље и разумније сврх мојега закона и вере мислити и судити. Књиге учених људи дале су ми способ, правоверије од сујеверија распознати и чисто евангелско ученије од чловеческих свакојаких преданија и придодаванија...

Питаш ме: ко сам ја, и ко ми је дао власт учитељски тон узимати! Између толиког множества Србаља хтео је Бог да се и ја родим; словесни човек будући, имам богодану и природну власт другима мисли моје сприопштавати, и што сам добро и паметно од других чуо и научио другима казивати. (...) Ето ко ми је дао власт: Бог, који ми заоведа да моју дужност чиним.“

Доситеј Обрадовић

Увод

Казивања једне од највећих и најзначајнијих личности у историји нашег народа, која сам навео *уместо предговора*, пуна су смисла и садржаја. Пре свега зато што су у потпуности сагласна са оним што као наук произилази из Светог писма. Велики српски просветитељ Доситеј Обрадовић је, неколико деценија пре штампања првих примерака Библије у преводу Ђуре Даничића и Вука Караџића, имао прилике да се упозна са поруком Књиге над књигама. У свом делу „Живот и прикљученија” описао је свој боравак у манастиру и искрену жељу за испуњавањем идеала светости у угледању на многобројне православне светитеље. Ипак, касније је са много више искуства и животне зрелости, а пре свега познавања еванђеља, писао о својој искреној жељи да његов српски народ дође до истинског и правог богопознања кроз послушање изворне Христове и апостолске науке.

Циљ публикаовања и овог издања је да православни народи спознају духовне истине које су записане у еванђељу. За разлику од Доситејевог времена, данашње доба је доба писмености. Свето писмо је постало једно од најприступачнијих књига. У последњих неколико деценија одштампани су милиони примерака Библије на српском језику. Ипак, и поред ових чињеница, Срби су на почетку XXI века у понечему ипак налик својим прецима из доба Доситеја. Познавање учења Светог писма, односно Христове и апостолске науке, налази се на поражавајућем нивоу као и у ондашње време.

Из тог разлога, као основни документ за доношење закључака у овој студији послужиће нам управо Свето писмо, односно преблагословена наука нашег Господа Исуса Христа и његових апостола. Потом, ту ће бити и литература познатих домаћих и иностраних православних аутора коју ћемо користити да би се упознали са веровањем које дели више од двеста милиона људи широм

Свето писмо и традиција Православне цркве

света. И на крају, користићемо и дела признатих световних и црквених историчара, односно проверене историјске податке који ће нам помоћи да сагледамо чињенице о пореклу и развоју православних учења и богослужбених обреда, о којима је и Доситеј говорио.

У тексту ове књижице сусрешћемо се и са једним 'новим' појмом. То је термин 'еванђеоски хришћанин', који је највећем делу нашег народа готово потпуно стран. Шта се под њиме подразумева? Ко су заправо еванђеоски хришћани?

Еванђеоски хришћани су кроз читаву историју Цркве а и данас управо они верници који поштују Свето писмо и Христову науку у њеном изворном значењу. Доситеј Обрадовић је, по мом личном уверењу, био први еванђеоски хришћанин у модернијој српској историји. Вероватно и најзнаменитији у читавој досадашњој повести Срба на овим просторима. Његова писана дела јасно сведоче о блиставој вери заснованој на еванђељу.

Нека Господ благослови српски народ да крене стопама славног просветитеља и пронађе исто - истину еванђеља.

У славу Тројединог Бога Оца, Сина и Духа Светога

Ивица Стаменковић

Свето писмо и традиција Православне цркве

На самом почетку навешћемо текст који представља записани говор односно реакцију руског православног свештеника Кирила Зајца на проповедање еванђеоских хришћана, које је међу народом почело да доноси прве резултате. Он описује његово настојање да народ поврати и утврди у Православљу.

Свештеник се посебно обратио еванђеоском проповеднику, који је том приликом био присутан, следећим речима:

„Дозволите ми да вам поставим неколико јасних, нимало магловитих, питања и одговорите на њих јасно, без свог магловитог красноречја. (...) **Реците ми – да ли се код вас сачувало оно огромно духовно богатство које су Цркви предали Свети Апостоли?** Или можда о томе нисте ни мислили, нити сте за такво богатство чули? (Ђутање.)

- Имате ли свештенике? Не? А они постоје у Цркви од апостолских времена. Свештенство су нам предали Апостоли. О њему се јасно говори у том истом Светом Писму, које у овом тренутку држите у рукама.

Да ли су се код вас сачувале Свете Тајне? – Крштење, миропомазање, покајање, причешће, брак, јелеосвећење? Оне постоје од апостолског доба, а о њима се говори у новозаветним светим књигама!

Да ли, у складу са Еванђељем, поштујете Мајку Божју?

Имате ли молитвено општење са Небеском Црквом, са Светим Апостолима, чија су Писма сад у вашим рукама, са светитељима, мученицима и свим праведницима?

Имате ли молитвено општење са Ангелима?

Да ли се молите Ангелу – чувару?

А све је то, видите, постојало у Апостолској Цркви. И све то постоји у Православној Цркви.

Имате ли молитвено општење са умрлим очевима, мајкама, дедовима и са свима у вери уснулима? Да ли се молите за покојнике? Или сте на њих заборавили, па се смрт показала јачом од љубави Христове? – А у Апостолској Цркви молили су се за покојнике!

Иконе не поштујете. А да ли поштујете животворни Крст Господњи? Да ли себе осењујете светим Крстом? Да ли Крст носите на грудима својим, који је, по речи Апостола – „Његова поруга“ (Јев. 13,13). – **Све је то постојало у Апостолској Цркви.**

Моја питања су јасна. Одговорите на њих. Ћутите? Да, шта бисте могли рећи, кад ништа ни немате. А то је, заиста, огромно богатство.¹

Управо наведени текст послужиће нам као основа да се упознамо са неким од основних учења Православне цркве. Свештеник је, у свом говору пред присутним православним народом, изнео читав низ тврдњи за које је искрено веровао да су тачне. Он, који је међу окупљенима уживао већинску подршку, у себи је ликовао, радујући се и благодарећи Господу што је ућуткао верског неистомишљеника исказујући очигледну надмоћ своје теолошке аргументације. Еванђеоски верник, приказан је као особа која је морала да ућути бивајући постиђена мудрог свештениковом беседом, очигледно и сама увиђајући да је кренула духовном странпутицом.

Наша је жеља да у овој студији проверимо изнете податке и утврдимо да ли су у апостолској цркви заиста постојала сва малочас побројана веровања. Под појмом „апостолска црква“ наравно подразумеваћемо оно на шта је и поменути свештеник мислио, а то је Црква првог века, која је постојала у време Господњих апостола.

Као што је познато, током првих двадесетак година постојања Христове цркве још увек није било писаних докумената хришћанске вере. Након тог почетног перио-

---

¹ Библија без Бога, Хришћанство без Цркве, Новопротестантизам данас и овде; стр. 45-47.

да, у другој половини првог века, апостоли и њихови најближи сарадници написали су еванђеља и посланице упућене одређеним црквама или појединцима. До краја живота последњег апостола, који је доживео дубоку старост, апостола Јована сина Зеведејевог, довршено је и писање последње књиге Светог писма.

Са пуним правом можемо да тврдимо да су апостоли у књигама Новог завета записали све што је било неопходно за исправан духовни живот и раст.² Са друге стране, потпуно невероватна би била и сама помисао да су апостоли могли било шта да изоставе (случајно или намерно) од оних најбитнијих духовних истина од којих зависи вечна судбина милијарди људи.

У еванђељима и посланицама записано је оно што је и иначе било познато већини хришћана тадашњег доба. Беседе о Христовом животу, његовом учењу и делима свакодневно су изговаране пред мањим или већим групама окупљених. Када је постало неопходно, због све већег умножавања броја верника и црква широм Римског царства, апостоли су и писмено забележили све духовне истине које су верницима већ деценијама усмено преносили. Дакле, садржај еванђеља и посланица (Новог завета) представља поруке које су већ годинама биле усмено

---

² Наравно, подразумева се да у еванђељима није описан сваки детаљ везан за Христов овоземаљски живот и рад, јер би тако нешто захтевало да Нови завет буде неупоредиво обимнији (са знатно већим бројем страна). То потврђује и апостол Јован у два наврата, речима: „И многа друга чуда учини Исус пред ученицима, која нису записана у овој књизи... А има и много чега другог, што Исус учини, које – кад би се записало једно по једно – мислим да написане књиге не би стале ни у сами свет.“ (Ев. по Јовану 20:30; 21:25). Ап. Јован у овим стиховима говори о чудима које је Исус чинио пред својим ученицима, и о немогућности да сва она буду детаљно описана („једно по једно“) на ограниченој количини материјала за писање. Ипак, апостол је у истом тексту потврдио да је у еванђељима записано све што је потребно да би људи стекли веру у Спаситеља и примили вечни живот: „А ова су записана да ви верујете да је Исус Христос, Син Божији, и да верујући имате живот у његово име.“ (Ев. по Јовану 20:31).

проповедане и упућиване на примену одређеним црквама или појединцима у складу са њиховим духовним потребама.

Када смо већ утврдили ову непобитну чињеницу, остаје нам да у овом ауторитативном извору хришћанске вере пронађемо темеље свих раније поменутих учења Православне цркве.

Кренућемо од самога почетка наведене апологије руског протојереја:

‘ИМАТЕ ЛИ СВЕШТЕНИКЕ? НЕ? А ОНИ ПОСТОЈЕ У ЦРКВИ ОД АПОСТОЛСКИХ ВРЕМЕНА. СВЕШТЕНСТВО СУ НАМ ПРЕДАЛИ АПОСТОЛИ. О ЊЕМУ СЕ ЈАСНО ГОВОРИ У ТОМ ИСТОМ СВЕТОМ ПИСМУ, КОЈЕ У ОВОМ ТРЕНУТКУ ДРЖИТЕ У РУКАМА’.

Да ли православно свештенство постоји још од апостолских времена? Да ли о томе заиста јасно говори Свето Писмо?

Упознаћемо се најпре шта Православна црква верује о овој теми:

„Свештенство сачињавају: ђакони, презвитери (свештеници) и епископи (владике). Епископи (владике) имају право да врше све свете тајне, да уче верне и управљају епархијом, која им је поверена од стране Цркве; презвитери (свештеници) имају право да врше све свете тајне изузев Свете тајне рукоположења. Они могу да управљају својом парохијом, коју им је епископ, на рукоположењу, поверио а ђакони самостално немају право да врше ниједну свету тајну. Они помажу (саслужују) владикама и свештеницима у вршењу светих тајни. **То су три степена свештенства: ђаконски, презвитерски и епископски. (...) Служба свештеничка у Цркви Христовој је продужена служба апостолска.** Свештенство свето је прејемник службе и власти апостолске. Оно је добило од Спаситеља право какво нема ни-

једна служба ни у земаљској ни у небеској Цркви Христовој.³

Према управо изложеном учењу, Христови апостоли су били установитељи свештеничког поретка у Цркви.

Ипак, уколико пажљиво проучимо новозаветне списе, запазићемо да се израз „свештеник“ (*jepej, hiercus*) ни на једном месту не користи да би се њиме описала служба хришћанских епископа (надгледника), презвитера (старешина) и ђакона (послужитеља). Овај израз се користи у еванђељима, Делима апостолским и посланици Јеврејима само за означавање припадника старозаветног јеврејског свештенства – чија је служба подразумевала приношење крвних жртава. На пример, Господ Христос је свештеницима упутио неколицину излечених губаваца, јер је над њима, по Божијем закону датом Израилу, требало да се изврши обредно очишћење:

„И кад је улазио у једно село, сретеше га десет губавих људи, који стадоше издалека, те подигоше глас говорећи: Исусе, учитељу, смилуј се на нас. А кад их виде рече им: идите и покажите се **свештеницима**. И беху очишћени док су још ишли.“⁴

У даљем тексту навешћемо још неколико примера новозаветних текстова у којима се помиње реч свештеник. Као што ћемо увидети, овај појам се ни на једном месту не односи на служитеље у хришћанским црквама, већ на службенике у јеврејском храму и религиозне вође израелског народа, или пак на паганске идолопоклонице:

---

³ Веронаука у кући, стр. 42.

⁴ Ев. по Луки 17:12-14. А ево како гласи поменути старозаветни пропис: „Још рече Господ Мојсију говорећи: Ово је закон за губавца кад се очисти: нека се доведе свештенику. А свештеник нека изађе иза окола; и ако види да је излијечена губа на губавцу, онда ће заповиједити свештеник ономе који се чисти да узме два врапца жива чиста, и дрво кедрово и црвца и исоба. И нека заповједи свештеник да се један врабац закоље над судом земљаним...“. 3. Мојсијева 14. поглавље.

„Исус прихвати и рече: један човек је силазио из Јерусалима у Јерихон и пао у руке разбојницима, који га свукоше, избише, оставише га напољу полумртва и одоше. А случајно је тим путем силазио један **свештеник**, виде га и прође.“⁵

„И сваки **свештеник**, додуше, стоји сваки дан и служи приносећи много пута исте жртве које никада не могу потпуно уклонити грехе.“⁶

„Тада се скупише **првосвештеници** и народне старешине у двор **првосвештеника** који се звао Кајафа, па се договорише да Исуса на превару ухвате и убију...“⁷

„Тада **првосвештеник** раздра своје хаљине говорећи: похулио је на Бога; шта нам још требају сведоци? Ето сад чувате хулу. Шта мислите? А они одговорише: заслужио је смрт. Тада му плунуше у лице и ударише га по глави, а други по образу говорећи: проречи нам, Христе, ко те удари?“⁸

„А Павле погледа на синедрион и рече: браћо, ја сам са потпуно чистом савешћу живео служећи Богу до овога дана. **Првосвештеник** Ананија пак нареди онима што су стајали до њега да га бију по устима. Тада му Павле рече: Бог ће бити тебе, зиде окречени; и ти седиш да ми судиш по закону, а против закона наређујеш да ме бију.“⁹

„А **свештеник** Зевсовог храма, који се налазио пред градом, доведе јунце и донесе венце пред врата и хтеде с народом да принесе жртву.“¹⁰

Према извештају еванђелисте Луке у Делима апостолским, последица проповедања еванђеља је била и та да су многи јеврејски свештеници напуштали свој ранији верски систем и постајали следбеници Месије, Исуса из Назарета:

---

⁵ Ев. по Луки 10:30-31

⁶ Посланица Јеврејима 10:11

⁷ Ев. по Матеју 26:4-5

⁸ Ев. по Матеју 26:65-68

⁹ Дела апостолска 23:1-3

¹⁰ Дела апостолска 14:13

„И реч Божија је напредовала и број ученика у Јерусалиму се веома повећавао, па се и многи **свештеници** покоравашу вери.“ (Дела. ап. 6:7).

Поред претходног сазнања о некоришћењу израза „свештеник“ у односу на хришћанске служитеље, многи текстови Новог завета могу да нам послуже и као доказ да се службе „епскопа“ и „презвитера“ у апостолско време нису разликовале већ су се односиле на једну те исту дужност надгледања и старања. Према учењу Светог писма, црквене старешине (презвитери), поред осталог, обављају и службу надгледања односно бдења над црквеним стадом, те се зато називају и надгледницима односно епископима. Еванђелист Лука је то потврдио описујући састанак апостола Павла са старешинама (тј. презвитерима) цркве у Ефесу:

„...И дозвола **црквене старешине**: А кад дођоше к њему, рече им: (...) Пазите на себе и на све стадо, у ком вас је Дух Свети поставио за **епископе**, да напасате Цркву Божију, коју је стекао својом крвљу..“ (Дела ап. 20:17, 18, 28).

У оригиналном грчком тексту, у 17. стиху се користи реч »*presbuteroi*« тј. у множини: „старешине“. Од ове грчке речи, малим прилагођавањем српском језику, настала је реч „презвитери“ или у једнини: »*presbuteros*«, „презвитер“ тј. старешина. У своме говору упућеном њима, апостол у 28. стиху користи другу реч: »*episkopoi*« тј. епископи (у једнини »*episkopos*«, тј. „надгледник“). Дакле, поистовећујући чин епископа и презвитера, Павле заправо пише да су управо саме старешине (*presbuteroi*) биле у служби надгледника - епископа (*episkopoi*). Занимљиво би било у овом смислу погледати и како гласи почетак посланице Филиплјанима:

„Павле и Тимотеј, служитељи Христа Исуса, свима светима у Христу Исусу, који су у Филипима, **с еписко-**

тима и ђаконима: благодат вам и мир од Бога Оца нашега и Господа Исуса Христа.“¹¹

Из управо наведених стихова можемо да уочимо поздрав ког су Павле и Тимотеј упутили свим верницима („свима светима“) у Филипима, међу којима је било и епископа и ђакона (тј. надгледника и послужитеља¹²). Зачудо, у овом поздраву се не помињу „презвитери“! Према данашњем православном устројству, према коме при сваком већем храму служи више презвитера, свакако би се подразумевало да их је и црква у Филипима морала имати. Но, очигледно је разлог за непомињање презвитера управо тај што су они названи другачијим именом – „епископи“, као што је уосталом случај и у другим деловима Новог завета у којима се ове две службе поистовећују. Такође је занимљиво уочити да је у првовековном хришћанству у свакој локалној хришћанској заједници било постављано више епископа – што јасно видимо из примера две напред поменуте цркве. Православна црква, која себе назива „апостолском“ и у овоме одступа од ранохришћанског правила, следећи учења каснијих црквених сабора на којима је стриктно заповеђено да се у једном граду не сме поставити више од једног епископа.¹³

Поред непостојања разлике између служби презвитера и епископа у апостолској цркви, као и доказивања да

---

¹¹ Филиплџанима 1:1-2.

¹² Служба послужитеља у првој Цркви била је умногоме различита од оне коју данас врше ђакони у православној цркви. Наиме, њихова служба је била служба „послуживања“ тј. бриге око „дељења хуманитарне помоћи“, или, боље речено, око разних практичних ствари које нису имале директне везе са проповедањем и мисионарењем. Наравно, први ђакони су и те како користили прилике да сведоче о свом Господу, па чак и да крсте новообраћене, али то није био првенствени задатак због којег су у почетку били изабрани. (Види: Дела апостолска, поглавља 6-8).

¹³ У осмом правилу Првог васељенског сабора одржаног 325. године у Никеји, између осталог стоји написано: „Али у једном граду да не буду два епископа“. Види у: Књига правила, Зборник канона Православне цркве; Шибеник 2003. год. стр. 17.

се за разлику од православне праксе радило о истим особама, постоји још једно значајно одударање од новозаветног учења. Наиме, познато је да су епископи у Православној цркви неожењени тј. да се бирају из редова истакнутих монаха. Са друге стране, у апостолској Цркви је постојала изричита заповест да црквене старешине (презвитери тј. епископи) морају да буду ожењени људи:

„**Епископ**, дакле, треба да је непорочан, **једне жене муж**, трезвен, разборит (...) који добро управља својим домом и има послушну децу са сваком честитошћу; јер ко не зна да управља својим домом како ће се старати за Цркву Божију?“¹⁴

У првом веку, за време живота апостола, као и неколико векова касније епископи су били ожењени. Ипак, по речима историчара Јевсевија Поповића, од четвртог века је то библијско правило све више смењивано праксом постављања монаха на епископске позиције:

„Та околност, што је монаштво добивало све јачи утцај у цркви, учинила је, да су **постепено** највиша црквена достојанства дошла у руке тако високо цењених монаха, а свештенство, које је живело у браку, поред монаха постепено је **потискивано**. Услед тога су монахе, не само радо посвећивали за презвитере и ђаконе (...) – него су њихови настојатељи добили места и у синодима, наскоро и на епископским столицама на Истоку налазимо скоро само монахе, и **ожењени епископи већ су у почетку V. столећа у целој цркви велика реткост**. Кад је 410. Синесије Киринајски изабран за толемајског епископа, устезао се испрва да прими избор, јер је био ожењен, а није се хтео растати са својом женом; али је још посвећен за епископа, иако се није морао растати са женом. **Кашње нема скоро ни говора о епископима, који живе у браку**. (...) У погледу епископа је Јустинијан I. (527-565) напоследку **изричито наре-**

---

¹⁴ 1. посланица Тимотеју 3:2-5

дио, да морају бити неочењени. И заиста на Истоку већина епископа беху монаси.¹⁵

Што се пак тиче одеће коју користе православни свештеници, из Библије као и из историјских извора сазнајемо да су апостоли и старешине првековних цркава (као и сам Христос), за разлику од старозаветних свештеника који су носили специјалну одећу, били одевени једноставно – попут осталих својих савременика. Српском народу, који је навикао да своје свештенике увек види одевене у црне мантије, проповедници еванђеоских цркава који врше богослужења и крећу се у обичним цивилним оделима (богослужења углавном врше обучени у свечанију цивилну одећу) изгледају прилично чудно. Ипак, управо такво одевање какво практикују богослужитељи у еванђеоским заједницама, јесте налик на оно које су практиковали и заступали Христос и апостоли! Ову чињеницу признао је и православни свештеник Божидар Мијач:

„Сама чињеница да у Новом завету не можемо, на први поглед, да нађемо неко учење о свештеничком оделу, слично неким другим предметима – не треба да нас збунује. У њему заиста нема таквих прописа. Ту се могу наћи само извесне напомене о скромности у одевању (Мт. 6, 28-30; Лк. 12, 27-28; Филипл. 4, 5), док су **Христос и апостоли носили обично народно одело**. Штавише, Христос је нападао извесну специјалну одећу као лицемерство (Мт. 23, 5). (...) Зато, **после апостолске епохе, у којој не налазимо неку особиту одећу пастирства** (треба знати: да је и народно одело онога времена које су носили Христос и апостоли – једноставни плашт који је покривао читаво тело – добро одговарао пастирској сврси), већ крајем првог века постоје трагови о њеном постојању, о чему сведочи апостолско предање и црквени ка-

---

¹⁵ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 490-491.

нони. **У другој половини IV века имамо прецизне прописе о специјалном свештеничком одећу.**¹⁶

Историчар Јевсевије Поповић, насупрот Мијачу, не спомиње податке о томе да је посебна одећа за „свештенике“ почела да се уводи већ крајем првог века, већ говори да се први њен спомен налази тек „крајем првог периода“, тј. негде пред крај трећег и у четвртном веку, уз истицање да не постоје подаци како је она у то време изгледала. Овај аутор истиче да је тадашња одећа верских служитеља била вероватно беле (или неке друге светле) боје. Током другог периода (од 312. - 622. год), настало је готово све оно од одеће што се и данас користи од стране свештенства у Источној и Западној цркви, уз назнаку да су неки делови одеће уведени и много касније у употребу.¹⁷

Као што смо могли да учимо у претходном разматрању, библијски текстови и историјски подаци недвосмислено указују на чињеницу да православно веровање по питању установљавања специјалне свештеничке јерархије у Цркви није подударно са апостолским учењем. Ово веровање своје постојање темељи на учењима људи који су живели вековима након смрти Христових апостола. Православно свештенство, са свим својим данашњим обележјима и службама је страно Светом писму, новозаветном хришћанству, као и духу који је владао у Цркви првога века.

---

¹⁶ Божидар Мијач, Одзиви и дозиви, стр. 194.

¹⁷ „Тек у другом перижоду дознајемо у том погледу више, и по вестима из другог перижода у главном морао је већ у првом перижоду бити положен темељ онеме, што смо овај час навели и затим већ у другом перижоду у главном постојати све, што се од одећа у цркви данас употребљава; премда је нешто и касније придошло. **И тако се, не од једном, него мало по мало дошло до овог система литургијских одећа или одежда.**“ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 677.

‘ДА ЛИ СУ СЕ КОД ВАС САЧУВАЛЕ СВЕТЕ ТАЈНЕ? – КРШТЕЊЕ, МИРОПОМАЗАЊЕ, ПОКАЈАЊЕ, ПРИЧЕШЋЕ, БРАК, ЈЕЛЕОСВЕЋЕЊЕ? ОНЕ ПОСТОЈЕ ОД АПОСТОЛСКОГ ДОБА, А О ЊИМА СЕ ГОВОРИ У НОВОЗАВЕТНИМ СВЕТИМ КЊИГАМА!’

ПОРЕКЛО СВЕТИХ ТАЈНИ. ДА ЛИ ОНЕ ЗАИСТА ПОТИЧУ ОД АПОСТОЛСКОГ ДОБА? ДА ЛИ СЕ О ЊИМА ГОВОРИ У НОВОЗАВЕТНИМ КЊИГАМА?

Према учењу Православне цркве, Господ је осмислио да човеково спасење оствари тако што ће предати људима одређени број светих тајни, које би они требали да врше и да их се придржавају. Управо оне (свете тајне) представљају једини начин за задобијање спасења и вечног живота. Ево шта о томе читамо у православној литератури:

„Сав свет лежи у злу“, констатовао је још врло давно љубљени апостол Христов, св. еванђелист Јован (Јов. 5, 19). У том свету зла човек се налази као у бунару, на његовом дну, одакле вапије за спасењем. Сам је немоћан да се својим силама спасе док му неко са врха бунара не спусти **конопац спасења** за који ће се он, својом вољом, оберучке ухватити. (...) **Свете тајне Цркве Христове (православне) су онај „конопац“ који је Господ Исус Христос са небесних висина**, из чисте и безграничне љубави према човеку, спустио у нашу долину плача да бисмо се ми, грешни људи, ухватили за њега и својим ослабелим силама, уз помоћ благодати Божје, изашли на светлост невечерњег дана Божјег.“¹⁸

Светих тајни у Православљу има седам, а то су: крштење, миропомазање, причешће, покајање (тј. исповест), свештенство, брак и јелеосвећење.

Сваки пажљиви читалац Светог писма приметит ће да од наведеног броја појмова постоје најмање два који се у

---

¹⁸ Веронаука у кући, стр. 25.

новозаветним текстовима уопште не помињу. То су миропомазање (као пропратни чин крштења) и јелеосвећење (освећење јелеја тј. уља за помазање болесника). Апостолска новозаветна пракса описана у Библији нам ни једним словом не пружа доказе да су првовековни хришћани били помазивани уљем (миром) након крштења, нити пак да су пре помазивања болесника уљем „у име Господње“ апостоли претходно вршили његово освећење. Иако се у Новом завету помиње крштење многих људи, као и помазивање болесника уз молитву за његово исцељење, поменуте православне праксе (миропомазање и јелеосвећење) у потпуности изостају.

Са друге стране, као што је познато сваком проучаваоцу православног учења, у Источној цркви је током векова постојало веровање да постоје још неке свете тајне поред ових седам које се данас званично признају. Такав је на пример монашки постриг (сечење косе, тј. шишање монаха приликом ступања у монашки ред). Ипак, под утицајем римокатоличке теологије, Православна црква је усвојила поменути број сакрамената:

„За Православље је карактеристично да не познаје строго одређивање броја седам за сакраменте. **Додуше, теологија Православне цркве касније, под утицајем Римокатоличке цркве, преузела је број седам сакрамената.** Међутим, Православље у начелу не познаје строгу разлику између сакрамената и сакраментала, то јест црквених посветних чинова, који нису у правом смислу сакраменти.“¹⁹

Историчар Ernst Benz у даљем тексту потврђује чињеницу коју заступају и еванђеоски хришћани, а то је да се учење о светим тајнама развијало постепено, током многих векова, уз различита мишљења црквених ауторитета о њиховом броју. Тек је хиљаду и двеста година после Христовог вазнесења коначно обликована догма о тајна-

---

¹⁹ Дух и живот Источне цркве, стр. 32.

ма (сакраментима) какву данас затичемо у православном и римокатоличком хришћанству:

„На одређени начин целокупна је сфера Цркве »мистериогена« те из своје харизматичне пунине може увек стварати нове мистерије. Док је у старој цркви одређивање канона књига Новог завета било завршено у IV. столећу, фиксирање догме између V. и VII. столећа, поједностављење литургије у VII. столећу, **дотле број сакрамената још није био утврђен све до краја првог хиљадугођа – што је у сваком случају знак стваралачке животности у овој свери.**

Један од великих учитеља Православне цркве, Дионисије Ареопagit (у VI веку после Христа, прим. И. С.), наводи у свом делу »О црквеној хијерархији« **шест мистерија**: крштење, евхаристија, потврда, свештенички ред, посвећење монаха и официј за мртве. Црквени учитељ Јован Дамаскин спомиње два столећа касније **само два сакрамента**: крштење заједно са припадајућом хризмом и евхаристију. **Тек на Лионском сабору 1274. године грчки су теолози, у поводу расправе о сједињењу с Римом, прихватили број седам сакрамената**, који је мало пре тога прихваћен у сколастичкој теологији Запада: крштење, потврда, евхаристија, покура, свештенички ред, женидба, болесничко помазање. И међу данашњим православним теолозима постоје многи који се не држе строго утврђених мистерија схемом од седам »сакрамената«, како их је назвала Римокатоличка црква, и који упућују на то да је много обухватнији опсег православних мистерија.²⁰

У управо цитираном и веома јасном наводу занимљиво је запазити и податак да је један од највећих православних теолога свих времена (поготово један од највећих и најзначајнијих теолога иконопоштовања), св. Јован Дамаскин, у овом погледу заступао много више протестантско него данашње православно гледиште – говорећи

---

²⁰ Наведено дело, стр. 33.

Порекло Светих тајни

само о две свете тајне, крштењу и причешћу (вечери Господњој), а да су на списку Дионисија Ареопагита, два века раније, неке од данас признатих тајни биле изостављене а неке друге придодане – те да их је било укупно шест.

Сматрам да су до сада наведене историјске чињенице више него довољне да докажу да се број „светих тајни” не темељи на Христовом и апостолском учењу, већ на мишљењима црквених отаца и одлукама каснијих сабора, и то тако што је на крају крајева број од „седам сакрамената“ код православних преузет од, у то време анатемисане, Западне цркве.

Управо због тежине ових историјских аргумената, могли бисмо да посумњамо у тачност и осталих навода који се тичу учења о светим тајнама. На почетку смо навели текст из „Веронауке у кући“ који жели да нас увери да је број од седам светих тајни установио Христос и послао нам их са небеса као својеврстан „конопац за спасавање“, а ми смо увидели да су тај конопац исплели црквени оци кроз векове, и на крају један његов крај задржали на Западу а други пребацили на Исток.

ТАЈНЕ КОЈЕ СУ СПОМЕНУТЕ У БИБЛИЈИ

У Светом писму се на више места налази записана реч „тајна“. Њена примена и контекст у којем се спомиње су различити. Постоје људске и божанске тајне. Када се нпр. у Старом завету, у књизи о Судијама 3:19, или пак у Причама Соломоновим 25:9, спомиње ова реч, она се односи једино на обичне људске тајне, тј. ствари које свако од нас поседује а не би желели да о њима сазна велики број људи. Ипак, у стиховима које ћу навести, лако се може увидети да су одређене чињенице или дешавања биле тајна за поједине људе или читаве генерације. Постоје свакако и Божије тајне које никада од стране људи неће моћи бити схваћене у потпуности, као што су тајанственост и чудесност Божијег вечног постојања, Његове

неограничене моћи и осталих многобројних величанствених особина:

„Јеси ли се ти први човјек родио? Или си прије хумова саздан? Јеси ли **тајну Божију** чуо и покупио у себе мудрост?“²¹

„А кад би сам, питаху га за приче они који беху око њега с Дванаесторицом. И рече им: вама је дана **тајна царства Божијег**; а онима који су напољу све бива у причама, да »гледајући гледају и не виде, и слушајући слушају и не разумеју, да се не обрате и опроштено им буде«.“²²

„Не желим, наиме, браћо, да вам остане непозната **ова тајна**, да не би мудровали по својој мудрости: један део Израилља је окорео – док не уђу сви многобошци, и тако ће се спасти сав Израилљ...“²³

„А ономе који може да вас утврди по мом еванђељу и проповеди о Исусу Христу, по **откривењу тајне** о којој се вековима није говорило, а сад се јавила и кроз пророчка Писма...“²⁴

„Да се њихова срца утеше и да сједињени у љубави дођу до свег богатства пуног разумевања, до познања **тајне Божије, Христа**, у ком је скривено све благо мудрости и знања.“²⁵

„Ево вам казујем **тајну**: нећемо сви помрети, али ћемо се сви изменити, у моменту, у трен ока, кад затруби последња труба.“²⁶

„Оданде читајући можете да разумете моје схватање у **Христовој тајни**, која у другим нараштајима није била обзнањена људским синовима као што је сада Духом откривена његовим светим апостолима и пророцима.“²⁷

---

²¹ Књига о Јову 15:7-8.

²² Ев. по Марку 4:10-11.

²³ Римљанима 11:25-26.

²⁴ Римљанима 16:25-26.

²⁵ Колошанима 2:2-3.

²⁶ 1. Коринћанима 15:51.

²⁷ Ефесцима 3:4-5.

„Зато ће човек оставити оца и мајку и прионуће уз жену своју, и биће двоје једно тело«. **Ова тајна је велика**, а ја говорим мислећи на Христа и на Цркву.“²⁸

„А жена беше обучена у порфиру и скерлет и позлаћена златом и драгим каменом и бисерима, држећи у својој руци златну чашу пуну гнусоба и нечистоте свога блуда, на челу јој пак беше написано име, **тајна: велики Вавилон**, мајка блудница и гнусоба земаљских. И видех жену како се опија крвљу светих и крвљу Исусових сведока. И зачудих се веома кад је видех.“²⁹

Као што можемо да уочимо у горе наведеним стиховима, појам „тајне“ се углавном користи од стране библијских писаца приликом описивања учења о небеском царству, Христовој Цркви и васкрсењу мртвих. Такође, помиње се и будуће спасење израилске нације као и настанак тајанственог Вавилона, који према многим еванђеоским тумачима представља материјално богату и од Бога отпалу, не на Библији већ на људским предањима основану цркву, која је у име заштите „правоверја“ кроз векове прогонила праве Исусове следбенике и брутално их убијала.³⁰ Али ипак, оно што је уочљиво у готово свим стиховима које сам навео јесте апостолско истицање да су ствари о којима су писали *биле* тајна (тј. биле су сакривене) људима у прошлим временима, али да су *престале бити тајном* од тренутка њиховог објављивања кроз Христово еванђеље.

Дакле, да поновимо још једанпут, крштење, вечера Господња, брак и остале „духовне институције“ које православно називају „светим тајнама“ се у Новом завету таквим не називају. Свето писмо ни на једном месту не помиње појам „светих тајни“ а поготово не у вези оних ре-

---

²⁸ Ефесцима 5:31-32.

²⁹ Откривење Јованово 17:4-6.

³⁰ Више о овој теми у поглављу: Црква која прогања, у мојој књизи: Православље обасјано еванђељем.

лигијских чинова или радњи на које се овај назив примењује у традиционалном хришћанству Истока и Запада. **‘ДА ЛИ, У СКЛАДУ СА ЕВАНЂЕЉЕМ, ПОШТУЈЕТЕ МАЈКУ БОЖЈУ?’**

ШТА СВЕТО ПИСМО ОБЈАВЉУЈЕ О ПОШТОВАЊУ ‘МАЈКЕ БОЖИЈЕ’? ДА ЛИ ЈЕ ПРАВОСЛАВНО ВЕРОВАЊЕ У СКЛАДУ СА ЕВАНЂЕЉЕМ?

Свештеник Кирил Зајц је еванђеоског проповедника упитао: „Да ли поштујете Мајку Божију у складу са еванђељем?” очигледно подразумевајући да је православно учење, које је садржано у следећем наводу, управо на њему засновано:

„Православна црква поштује Дјеву Марију као „часнију од херувима и неупоредиво славнију од серафима“, Ону Која надмашује сва створења. Црква у Њој види Мајку Божију и Молитељку пред Сином за читав људски род и непосредно јој се моли за заступништво. **Љубав и поштовање Богородице јесте душа православне побожности, њено срце** које греје и оживљава читаво тело (...) **Ко не поштује Марију тај не познаје ни Исуса**, а вера у Христа која у себе не укључује поштовање Богородице јесте другачија вера, другачије хришћанство у поређењу са црквеним.“³¹

Током библијског и историјског прегледа које нам предстоји, упознаћемо се са поштовањем једне од најзначајнијих личности описаних у Светом писму – мајком Богочовека и Спаситеља Исуса Христа. Њено поштовање се назива самом душом и срцем православне побожности, што на најбољи начин исказује њену посебност. Шта више, наглашено је да онај ко дјеви Марији не исказује поштовање у складу са православним исповедањем тај не познаје ни Исуса, односно није и може да се назове хришћанином.

---

³¹ Сергиј Булгаков, Православље, 1991. г. стр. 183.

Поштовање 'Мајке Божије'

Са исповедањем Источне цркве ћемо се детаљније упознати нешто касније. На почетку сазнаћемо шта о мајци Господњој можемо да прочитамо у најзначајнијој књизи на свету, Светом писму.

Протојереј Александар Шмеман на основу библијског откривења о мајци Господњој казује следеће:

„У Новом Завету се о Пресветој Дјеви Марији, Мајци Исуса Христа, говори релативно мало. Од четворице јеванђелиста само двојица, Матеј и Лука, говоре о рођењу Исуса Христа у Витлејему, а то значи - спомињу Његову Мајку, говорећи о спољашњим околностима у којима се збио тај дагађај. **Јеванђелист Марко уопште не говори о Дјеви Марији.** У Јеванђељу по Јовану Она се појављује само два пута: на самом почетку, у причи о свадби у Кани Галилејској, где се заузела код свог Сина да помогне домаћинима свадбене трпезе којима је у једном тренутку нестало вина. И други пут, на самом крају када је стајала под Крстом на коме је био разапет Њен Син. У књизи Дела Апостолских, посвећеној у свом првом делу животу прве хришћанске заједнице у Јерусалиму, Дјева Марија се помиње само једанпут, у првој глави, где је казано да су ученици Христови били заједно на молитви са женама и Маријом, Мајком Исусовом. **О Дјеви Марији у свим осталим књигама Новог Завета, посланицама апостола Павла и других апостола није ништа казано.**“³²

МАЈКА ГОСПОДЊА У ЕВАНЂЕЉИМА

Према наводима из Новог завета, Марија је била скромна и побожна девојка која је живела у Назарету. Иако је већ била испрошена, по тадашњем обичају, она је могла да у родитељској кући проведе још годину дана до

---

³² Александар Шмеман, Тајне празника, поглавље: Зашто верујемо у пресвету Богородицу?

венчања и пресељења у дом свога мужа.³³ У то време, Марији се јавио анђеоло Гаврило и саопштио јој радосну вест о чудесном зачећу и рођењу Сина Божијег. Поменуто анђеоска порука о зачећу детета је Марију веома изненадила а сама његова посета уплашила. Иако се спремила да ускоро пређе у кућу свога изабраника - након венчања, на вест о зачетку њене трудноће, будући да је знала да је још увек девица, уплашено је упитала: „Како ће то бити кад не знам мужа?“ (Лк. 1:34). Анђеоски одговор је био да ће то дете бити Син Божији, те да ће зачети силом Свевишњег, без учешћа мушкарца (Лк. 1:35). Марија, као побожна девојка, смирено је одговорила: „Ево служитељке Господње; нека ми буде како си казао.“ (ст. 38).

Еванђелисти пишу да је Марија недуго после објаве анђела ступила у брак са својим вереником Јосифом:

„Девојци **испрошеној** за човека по имену Јосифа...“ (Лк. 1:27);

„Јосифе, потомче Давидов, **не бој се да узмеш Марију себи за жену**, јер то што се у њој зачело, то је од Светога Духа. (...) Када се Јосиф пробудио, учинио је оно што му је заповедио анђеоло Господњи: **оженити се Маријом.**“³⁴

„Да се упише са својом **испрошеном женом** Маријом која је била трудна.“ (Лк. 2:5);

„Пошто је Јосиф, **њен муж** био праведан...“ (Мт. 1:19);

Исто тако, у еванђељима читамо и да су Јосиф и Марија, после рођења Исуса – који је њој био првенац, имали још деце, те да се Јосиф чувао телесног контакта са својом женом за време њене прве трудноће. Стих 25. првог поглавља еванђеља по Матеју то јасно истиче. У пре-

---

³³ Наведено према: Јеванђеље по Матеју са тумачењем, др Димитрије Стефановић, 1923. год. стр. 6.

³⁴ Ев. по Матеју 1:20, 24; Живот и рад Исуса Христа, Четири еванђеља, превео др Александар Бирвиш, стр. 10.

Поштовање 'Мајке Божије'

воду Новог завета којег је сачинила комисија св. архијерејског синода СПЦ, овај стих овако гласи:

„И не знадијаше за њу **док не роди сина својега првенца**, и надјену му име Исус.“³⁵

Господ Исус Христос је, према еванђељима, имао неколико браће и сестара који су били деца Јосифа и Марије. Становници Назарета су једном приликом упитали:

„Није ли ово дрводеља, син Маријин и брат Јаковљев и Јосијин и Јудин и Симонов? И нису ли сестре његове овде код нас?“³⁶

У даљем току наше студије, упознаћемо се и са осталим библијским стиховима који говоре о Господњој мајци.

МАЈКА ГОСПОДЊА У ИСПОВЕДАЊУ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Пошто смо прочитали неке од новозаветних стихова у којима се помиње мајка Господња, сада ћемо учинити то исто са писаним изворима на којима традиционална црква Истока темељи своје веровање.

Оно што понајпре сазнајемо јесте да се веровање Источне цркве не темељи на Светом писму, већ на текстовима насталим у послеапостолској ери:

„Мати Исусова беше побожна чиста девојка, по имену Марија, **по традицији и најбољим и најстаријим апокрифним, тј. неавтентичним** апостолским еванђељима, кћи побожних богобојажљивих родитеља, Јоакима и Ане, који су из племена Давидова водили своје порекло и живили у Назарету у Галилеји.“³⁷

„Канонска јеванђеља иначе дају мало података о Марији, мајци Исусовој, тако да се потпунија слика о њеној митско – божанској личности може добити тек ако се узме у обзир **голема апокрифна и хагиографска ли-**

---

³⁵ Нови завет, превод комисије СПЦ, четврто исправљено издање, 1998. год.

³⁶ Ев. по Марку 6:3.

³⁷ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 110.

тература, народне легенде и средњевековна иконографија. Ту, пре свега, треба издвојити апокрифну „Књигу о рођењу Маријином“ (доцније названу Јаковљево протоеванђеље) из другог века, те „Књигу о смрти Богородичиној „ из трећег, односно „Арапско јеванђеље о Исусовом детињству“ из шестог столећа. Неке од тих **легенди** сакупљене су у средњем веку у читаве компендије и циклусе у којима се врло подробно описују многи догађаји из Маријиног живота. Према тим **маштовитим неканонским описима** Марија Богородица се још као трогодишње дете васпитавала у Јерусалимском храму, бавила ручним радом и примала храну из руку анђела. Већ са дванаест година заветовала се на вечно девичанство.“³⁸

Према овим изворима, насупротив тврдњама апостола, дјева Марија није ступила у брак са својим вереником Јосифом већ је поверена на очување свог девичанства осамдесетогодишњем старцу Јосифу, деди касније наречених апостола Јакова и Јована (синова Зеведејевих):

„Када се Пресветој Деви наврши једанаест година пребивања и служења при храму Јерусалимском, и четрнаест година од рођења – када, дакле ступи у 15-ту годину живота, саопштише јој свештеници, да по закону она не може више остати при храму, него треба да се обручи и ступи у брак. Но како велико изненађење за све свештенике би одговор Пресвете Деве, да је се она посветила Богу и да жели остати девојком до смрти не ступајући ни с ким у брак! Тада по Промислу и внушењу Божјем првосвештеник Захарија, отац Претечев, договорно са осталим свештеницима, сабра 12 безжених људи из племена Давидова, да би једноме од њих уручили Деву Марију на чување девојаштва њеног и старања о њој. **И би уручена староме Јосифу из Назарета, који јој беше и сродник.**“³⁹

---

³⁸ Милан Вукомановић, Рани хришћански митови, 1997. г. стр. 58.

³⁹ Охридски пролог, стр. 210 (25. март).

„Јосиф је живео као удовац часно и поштено. **Напунивши осамдесет година живота**, првосвештеник Захарије и свештеници изабраше га да, по навршетку четрнаесте године Пресвете Дјеве Марије, постане њен обручник. Умро је у сто десетој години живота.“⁴⁰

Ипак, за разлику од веровања које подразумева Маријино вечно девичанство, као и привидан брак са осамдесетогодишњим старцем Јосифом, еванђеља казују да је Марија са својим младим мужем, након рођења Сина Божијег, имала још неколико синова и кћери. Ову чињеницу потврђују и православни аутори, не успевајући сасвим да помире познате историјске чињенице са касније насталим легендама.

Православни богослов др Лазар Милин у својој књизи „Научно оправдање религије“ каже да је по Светом писму очито да је Јосиф планирао да ступи са Маријом у стварни брак:

„А Јосиф? **Судећи према речима Светог Писма**, Јосиф је имао **заиста озбиљну намеру** да Марију узме за жену. (...) Зато није никакво чудо што је он **заиста хтео** да узме Марију за жену и што еванђеље, и чак анђео Господњи, њу назива његовом женом.“⁴¹

Пишући о Јакову, брату Господњем, владика Николај Велимировић казује:

„**Св. апостол Јаков, брат Господњи**. Назива се братом Господњим зато што је био син праведног Јосифа, обручника Пресвете Богородице. (...) *Према предању он је и у Мисир ишао са Пресветом Девом и Јосифом онда када је Ирод тражио да убије новорођенога цара.* (...) Господ га убројао у својих 70 апостола. (...) *Био епископ у Јерусалиму 30 година, и ревностно управљао црк-*

---

⁴⁰ Светлост света (треће издање, Београд 2001. год), стр. 61.

⁴¹ Види: „Црква и секте“, стр. 201. Очигледно је да г-дин Милин или не верује „светом предању“ или му се учинило нормалним да се осамдесетогодишњи старац жени девојчицом која му по годинама може бити праунука, те да је (пошто је сазнао да је Марија трудна) „сасвим природно помислио да га је вереница преварила.“

вом Божјом. (...) **Беше Јакову 63 године када пострада за Господа свога.**⁴²

Владика Николај је у овом тексту изнео прецизан податак о тренутку Јаковљевог мученичког страдања, на основу кога тачно можемо да утврдимо годину његовог рођења.

Уколико нам је позната чињеница да је Господ Христос рођен 4. или 5. године пре нове ере⁴³, то заправо значи да је његов јавни рад отпочео око 27. г. н. е. у време када му је било око 30 година. Као што је познато, Господ је јавно проповедао око три и по године, што датира његову смрт и васкрсење у 31. г. н. е. Исте године је основана и прва хришћанска Црква у Јерусалиму у којој је према владики Николају и историјским подацима први старешина био Јаков брат Господњи. Податак који наводи еп. Николај нам казује да је Јаков имао свега **63 године** у тренутку свог страдања. Према историчарима Јосифу Флавију (из првог) и Еузебију (Јевсевију)⁴⁴ епископу Кесаријском (из четвртог века после Христа) овај старешина јерусалимске цркве је убијен 62. г. нове ере, што се у потпуности слаже са тврдњом да је Јаков у тој духовној служби био тридесет година. Али, уколико су ови подаци тачни (а свакако да јесу), онда једноставном математиком долазимо до закључка да је **Јаков брат Господњи рођен 1. год. пре нове ере тј. око три године после рођења Господа Исуса Христа**. Овакво израчунавање је потпуно у складу са Библијом која тврди

---

⁴² Наведено дело, стр. 773-774 (23. октобар).

⁴³ Исус Христос није рођен 1. године нове ере. Овај датум је установио римски монах Дионисије Мали 525. године н. е. али је његов пројачун о тачној години Исусовог рођења био непрецизан за 4-5 година. Новија историјска израчунавања показују да је Ирод Велики умро 4. год. пре н. е. док је Исус рођен нешто пре тога – па би у складу са тиме и почетак нове ере требало померити за неколико година уназад. Наведено према: Библијски приручник бр. 2, Павле Боровић, стр. 597.

⁴⁴ Наведено према : Новозавјетни коментари, Дјела апостолска, Добра вест - Нови Сад, стр. 176.

да је Исус био Маријин **првенац**, а да је након њега родила још неколико синова и кћери.

Ситуација се не би променила ни у случају када бисмо прихватили да је Јаков имао 66 година у тренутку мученичког страдања (како наводи архимандрит Јустин Поповић у „Житијима Светих“), а не 63 како то наводи еп. Николај. У том случају Јаков би морао да буде рођен приближно исте године када и Господ Исус. По православном казивању, Јакова је родила Јосифова прва жена Саломија. Али, то би значило да је Јосиф истовремено имао две жене које су у приближно време остале у другом стању и заједно се породиле?!? Поново, дакле, не можемо да дођемо до сценарија који налаже веровање у старца Јосифа и његову одавно преминулу супругу Саломију, као и Јакова који је рођен деценијама пре Исуса...

Очигледно је, дакле, да еванђеље представља много поузданији извор информација! Исус је био првенац, а Јаков је рођен недуго (пар година) затим, од исте мајке Марије.

Поред ових сазнања, ту је и текст из православног часописа, који нас обавештава да је веровање о вечном Маријином девичанству потекло из небогонадахнутих апокрифних текстова:

„Канонске књиге Новог завета, **а још више Апокрифна Еванђеља**, подупиру догмат о вечном девичанству Пресвете Богомајке.“⁴⁵

Из стихова наведених на почетку сазнали смо да Нови завет не подупиरे догмат о вечном Маријином девичанству! Очигледно је, дакле, да он проистиче само из апокрифних књига. Даље, називе као што су „Богородица“ или „Мајка Божија“ такође не можемо да пронађемо у Библији. Они су уведени у црквену праксу вековима након свршетка Маријиног земног живота.⁴⁶

---

⁴⁵ Свети кнез Лазар, број 1 (5), Призрен 1994. год. стр. 60.

⁴⁶ Иако професор православне богословије Јеврем А. Илић, у својој књизи „О празницима Православне цркве“ (Београд, 1886. год. у

Према православног аутору, протојереју Радомиру Поповићу, св. Атанасије Велики са почетка IV столећа био је један од првих црквених ауторитета који је употребио израз „Мајка Божија“, а на њега се, по истом питању, у својој „Посланици монасима“ позвао и његов (не директни) наследник на катедри, еп. Кирило поводом сукоба са Несторијем.⁴⁷ Разлог коришћења овог термина од стране еп. Атанасија је био јасан. На његову употребу га је натерало Аријево порицање Христовог божанства, као што је касније натерало и Кирила који се супротставио учењу тадашњег цариградског епископа.

Ипак, према православног аутору Шмеману, употреба речи „Богородица“ у то време није имала за циљ прославања и узвисивање Марије већ одбрану веровања у богочовештво Христово:

„Међутим, изразом ‘Богородица’ још пре икаквих богословских прецизирања, **Црква је изражавала своју веру у апсолутно јединство Бога и човека у**

издању Краљевске српске државне штампарије), тврди да се од момента Маријиног васкрсења „славило име пресвете Деве Марије по свима местима где се славило име Исуса Христа“, таквих података нема нити у апостолским списима нити у историјским документима. Заправо, оваква тврдња поменутог православног аутора потиче из светог предања, односно учења „светих отаца“ који су поседовали снажну жељу да првовековном хришћанству припишу значајни део свог веровања. У ствари, у самом наставку текста којег сам делимично цитирао, проф. Илић је признао да Марија није била називана Богородицом у првом столећу, већ да ју је „...**наша Црква назвала Богородицом и Богоматером**. А за спомен смрти њене установљен је празник „Велика Госпођа“ (...) Празновање „Велике Госпође“ износи нам славу Богородичину на небу, и опомиње нас да смо дужни молити се Богородици, као нашој заступници пред Богом.“

⁴⁷ Види у: Р. Поповић, Васељенски сабори стр. 75. Такође, и у делу ‘Седам стубова премудрости’, православни признају да се сведочанства о употреби термина „Богородица“ не могу да нађу пре III и IV века, истичући да за њега сазнајемо тек од Оригена, александријских епископа Александра и Атанасија, св. Василија Великог, еп. Јевсевија Кесаријског и код св. Григорија Богослова. Види на стр. 33.

Христу (тако да се све што се говорило о човеку говорило и о Богу и обратно), своју веру у апсолутни смисао јеванђелске тврдње. - „И Слово поста плот“.⁴⁸

Исти је случај и са веровањем у њено васкрсење из мртвих трећег дана по упокојењу. Апостоли у својим еванђељима и посланицама (које су писали убрзо након њене смрти) ни на једном месту нису поменули овај детаљ. Такође, нису ни поучавали првовековне хришћане да се за време својих личних или заједничких молитава обраћају Исусовој мајци као заступници. Православна веровања о њој настала су у послеапостолској епохи, и написана пером оних који нису били очевици и служитељи Речи.⁴⁹

Обратимо сада пажњу на још неке податке. Они упућују на закључак да су нека од веровања цркве Истока преузета из многобожачких култура и религија, неколико векова после смрти последњег Христовог апостола. Ево шта о томе сазнајемо из доступних историјских извора:

„Поучно је да је поштовање Мајке Божије по- римило снажан замах у времену када је Константин хришћанску цркву признао службеном црквом царства и када су паганске масе Римскога Царства почеле приступати у Цркву. Народи Средоземља и Блиског истока, чија је побожност и религиозна свест хиљадугођима стварана преко **култа велике мајке-богиње и божанске девице** (...) нису се могли сродити само с влашћу Бога-Оца и строгом патријархалном структуром јеврејског поимања Бога што је преузела прахришћанска порука. Хиљадугодишње обликовање побожности преко култног поштовања велике девице и мајке тражило је, такође, у хришћанској Цркви, **упркос неповољним претпоставкама, неку нову изражајну могућност и нашло је у поштовању де-**

---

⁴⁸ Историјски пут Православља, стр. 158-159.

⁴⁹ Види у: Еванђеље по Луки 1:1-4, и 1. посл. Јованова 1:1-4;

вичанске Мајке Божје, у којој се извршило отајствено сједињење божанског Логоса са људском нарави.⁵⁰

„**Развој поштовања Мајке Божје** као »Богородице« - theotokos – и стварање односне догме један је од задивљујућих догађаја у историји старе цркве. **Нови Завет пружа само незнатна упоришта за овај развој, уствари, за стварање неког посебног поштовања Марије показује се посве недовољним**, јер уз Исуса Христа, који се у сва четири еванђеља налази сам у средишту, **Марија је потпуно у позадини**. (...) Додуше, Марија се појављује два пута без начевања ознаке као мајка Исусова; међутим, сам Исус јој редовно не спомиње име и обраћа јој се речју: »Жено!«, што је, према јеврејском обичају, необично увредљиво. Тврда реч - »Жено, што ја имам с тобом?« (Јн. 2, 4) – најснажнији је израз свесног дистанцирања.⁵¹

КОМЕ ЂЕМО ВЕРОВАТИ, СВЕТОМ ПИСМУ ИЛИ СУМЊИВИМ
ИЗВОРИМА ПРЕДАЊА?

Земаљска служба Исусове мајке је била, према библијском текстовима, много приземнија него што то верују традиционалне цркве.

Сам Господ Христос је у више наврата у својим говорима ставио своју мајку на место које јој је одређено у Божијем плану спасења, изједначујући је са осталим својим ученицима који извршавају Божију вољу:

„Док је он још говорио народу, гле, **мајка** и браћа његова стајаху напољу желећи да говоре с њим. И неко му рече: гле **твоја мајка** и твоја браћа стоје напољу и желе да говоре с тобом. А он одговори и рече ономе што му каза: **ко је моја мајка** и ко су моја браћа? *И пружи своју руку на своје ученике* па рече: **ево моје мајке** и моје

⁵⁰ Дух и живот Источне цркве, стр. 56.

⁵¹ Дух и живот Источне цркве, стр. 55-56.

браће; **јер ко год чини вољу Оца мога** који је на небесима, тај је брат мој и сестра и **мајка**.⁵²

Међу малобројним спомињањима Исусове мајке у Светом писму, најзначајнији за веровање православних верника јесте онај из еванђеља по Луки. Он описује сусрет две труднице, Захаријине жене Јелисавете и Марије, Јосифове веренице. Јелисавета, која је већ била зашла у године, засигурно је сматрала великим благословом то што ће постати мајка Месијиног претече (пророка који ће најавити Његов долазак). Међутим, без икакве сумње, сматрала је, и то са правом, да је њено блаженство посве занемарљиво када се упореди са благословом ког је удостојена она која ће носити у својој утроби, а потом и родити самог божанског Логоса. Као жена којој се приближавало време да постане мајка, у тренутку пристизања своје младе рођаке Марије, Јелисавета је, испуњена Светим Духом изговорила веома снажне и садржајне речи – за које у том тренутку није могла ни да замисли да ће их милиони људи, током многих наредних векова, тако погрешно разумети:

„У оне дане Марија уста и похита у горски крај у један Јудин град, па уђе у Захаријину кућу и поздрави Јелисавету. Када Јелисавета чу Маријин поздрав, заигра дете у њеној утроби, и *напуни се Духа Светога Јелисавета*, те повика из гласа и рече: **благословена си међу женама** и благословен је плод утробе твоје. И откуд ми то да мајка мога Господа дође к мени? Јер гле, кад глас твога поздрава дође до мојих ушију, заигра дете од радости у мојој утроби. И **блажена је она која је поверовала** да ће се испунити што јој је Господ рекао.“⁵³

Марија је након тога у своме хвалоспеву одговорила:

„Велича душа моја Господа, и обрадова се дух мој Богу, моме спаситељу; што погледа на понизност своје служитељке. Јер, гле, **од сада ће ме сви нараштаји**

⁵² Ев. по Матеју 12:46-50. Види и у: Мк. 3:31-35; Лк. 8:19-21.

⁵³ Ев. по Луки 1:39-45.

сматрати блаженом; што ми велика дела учини Силни, и свето је његово име, и милостив је од колена до колена онима који га се боје.⁵⁴

Иако речи Јелисавете и Марије заиста могу да изгледају као неко посебно узвисивање, оне су означавале само признање посебности Божијег милосрдног дара – ког је могла да искуси само једна од милиона жена. Носити у својој утроби будућег Спаситеља света – заиста је био велики благослов. Марија је са правом била названа оном која је „благословена међу женама“. Многе жене кроз историју су постајале мајке великих Божијих слугу и пророка (како у старозаветном тако и у новозаветном периоду), али је само једна једина могла да постане мајка Божијег Сина.

Но ипак, израз „**благословена међу женама**“ није био тако неуобичајен у библијским временима у оквиру израиљског народа. Овакву „титулу“ која је изражавала сву посебност службе или учињеног дела понеле су, без сумње, и друге жене. Међу њима налазимо и једну која је живела у тзв. „време судија“ (око 1300 год. пре Христа), а која је својим врским и за жену посве неуобичајеним делом заслужила овакву врсту похвале. Наведимо најпре библијски текст који описује овај догађај, а потом и речи песме коју је, у славопој Господу, изговорила тадашњи судија и вођ јеврејског народа, пророчица Девора:

„Тада рече Девора Вараку: устани, јер ово је дан, у који ти даде Господ Сисару у руке. Не иде ли Господ пред тобом? И Варак сиђе с горе Тавора, и десет тисућа људи са њим. И Господ смете Сисару и сва кола његова и сву војску оштрим мачем пред Вараком; и Сисара сиђе с кола својих и побјеже пјешнице. А Варак потјера кола и војску до Аросета незнабожачкога; и паде сва војска Сисарина од оштрога мача, не оста ниједан. **А Сисара утјече пјешнице до шатора Јаиле жене Евера Кенејина;** јер бијаше мир међу Јавином царем Асорским и домом

---

⁵⁴ Ев. по Луки 1:46-50.

Евера Кенејина. **И изиде Јаиља насусрет Сисари, и рече му: склони се, господару, склони се код мене; не бој се.** И он се склони код ње у шатор, и она га покри покривачем. А он јој рече: дај ми мало воде да се напијем, јер сам жедан. А она отвори мијех млијека и напоји га, па га покри. А он јој рече: стој на вратима од шатора, и ако ко дође и запита те и рече: има ли ко ту? реци: нема. **Тада Јаиља жена Еверова узе колац од шатора, и узе маљ у руку, и приступи к њему полако, и сатјера му колац кроз слијене очи, те приђе у земљу, кад спаваше тврдо уморан, и умрије.** И гле, Варак тјераше Сисару, и Јаиља му изиде насусрет и рече му: ходи да ти покажем човјека којег тражиш. И уђе к њој, и гле, Сисара лежаше мртав, и колац му у слијепим очима. Тако покори Бог у онај дан Јавина цара Хананскога пред синовима Израилевијем. (...) И у тај дан пјева Девора и Варак син Авинејемов говорећи: Благосиљајте Господа што учини освету у Израилу (...) **Да је благословена мимо жена Јаиља жена Евера Кенејина; мимо жене у шаторима да је благословена.** Заиска воде, млијека му даде, у господској здјели донесе му повлаку. Лијевом руком маши се за колац а десном за маљ ковачки, и удари Сисару, размрска му главу; прободје и проби му слијене очи. Међу ноге њезине сави се, паде, лежа; међу ноге њезине сави се, паде; гдје се сави, ондје паде мртав.⁵⁵

Са друге стране, „блаженом“ је била, у своје време, називана и једна од Јаковљевих жена, по имену Лија. Након што је њена слушкиња Зелфа родила Јакову једног од синова, Лија је радосно изјавила:

„И рече Лија: благо мени, **јер ће ме блаженом звати жене.** Зато му надједје име Асир.“⁵⁶

---

⁵⁵ Књига о судијама 4:14-23; 5:1-2, 24-27. Нагласак мој.

⁵⁶ Прва књига Мојсијева 30:13. Управо због осећања свог посебног блаженства међу женама, Лија је овог Зелфиног сина назвала Асир,

Цар Соломон је такође, у Песми на песмама, описао блаженство девојке која је од свога младића изабрана међу многима:

„Шездесет има царица и осамдесет иноча, и дјевојака без броја; Али је једна голубица моја, безазлена моја, јединица у матере своје, изабрана у родитељке своје. Видјеше је дјевојке **и називаше је блаженом**; и царице и иноче хвалише је.“⁵⁷

Као што можемо да уочимо, израз „**благословена међу женама**“ односно називање „**блажено**“ је био уобичајен израз којим је описивано усхићење због неког значајног дела у коме би учествовала нека од израиљских жена. Стога, поздравна реч упућена Марији од стране Јелисавете није представљала њено узвисивање врх небеса, јер би то онда морао да буде случај и са Јаилџом – која се прославила убиством незнабожачког цара Сисаре - израиљског непријатеља, Лијом - којој је слушкиња родила још једног сина или било којом срећно заљубљеном девојком.

Уосталом, и сам Господ Христос је овај израз „**благословена међу женама**“ умногоме „приземљио“ указујући у свом мудро одговору на то ко заиста ужива благослов пред небеским Богом. Наиме, у ев. по Луки је описан Христов сусрет са једном од израиљских жена онога доба. Ова је, сва усхићена, након што је саслушала низ Господњих надахнутих говора, изразила управо ту мисао: „Благословена је међу женама Марија мајка Исусова“, само што ју је исказала нешто другачијим речима:

„А кад је он то говорио, једна жена из народа подиже глас и рече му: **блажена је утроба која те је носила и блажене су дојке које си сисао.**“ (Лк. 11:27).

Иако је могао да се сложи да је Његовој земаљској мајци указан велики Божији благослов тиме што Га је

што у преводу значи „блажен“. Види у: Радомир Ракић, Библијски речник, стр. 28.

⁵⁷ Песма над песмама 6:7-8.

Поштовање 'Мајке Божије'

родила, Он је на усхићену опаску ове жене одговорио веома прецизно и директно:

„На то он рече: *ипак су више блажени они који слушају Божију реч и држе је.*“ (Лк. 11:28).

Иако се овакав одговор, који се односи на Маријин положај у оквиру Божијег народа (новозаветне Цркве) никако не подудара са учењем Православне цркве, он потиче од самога небеског Господа – и као такав – мора безусловно да се прихвати. Исус недвосмислено указује на то да веће блаженство од Његове мајке (која му је подарила људску природу) пред Богом уживају они који Га поштују и извршавају Његову вољу; те би православни данашњег времена добро урадили када би ове Господње речи послушали.

Еванђеоски хришћани придају Марији велико поштовање и сматрају је угледним примером вере и понизности коју и они треба да следе, **сматрајући је блаженим**, тј. управо онаквом каквом је и она сама себе назвала. Међутим, сматрати да је неко „блажен“ (дакле, да је примио мноштво благослова на основу Божије незаслужене милости) уопште не значи уздизати га на небески престо и давати му славу и част каква му уопште не припада. Уосталом, Господ Исус је назвао **блаженим** и све сиромашне духом, жалосне, кротке, гладне и жедне праведности, милостиве, чисте срцем, миротворце, прогнане ради праведности итд.⁵⁸ - а то је број свих спасених кроз историју који износи на стотине милиона верника. Шта више, Писмо износи чињеницу да веће блаженство и од самих апостола (који су и поред вести о Исусовом васкрсењу остајали неверни)⁵⁹ уживају пред Богом они људи који су у васкрслог Христа поверовали и поуздали се иако га никада нису видели телесним очима. У еванђељу по Јовану читамо следећу Господњу изјаву, изречену након његове поновне појаве пред апостолима:

---

⁵⁸ Види: Ев. по Матеју 5:3-10.

⁵⁹ Види: Ев. по Марку 16:9-13; Ев. по Јовану 20:25.

„Затим рече Томи: пружи свој прст овде и види моје руке, и пружи своју руку, па је стави у моја ребра, и не буди неверан – него веран. Тома одговори и рече му: Господ мој и Бог мој. Рече му Исус: поверовао си зато што си ме видео. **Блажени су који не видеше – а повероваше.**“⁶⁰

Апостол Петар неколико деценија након описаног догађаја, похвалио је веру блажених који никада нису имали прилике да виде Господа, али су у Њега чврсто веровали и имали љубав према Њему:

„Исус Христос, **кога ви волите иако га нисте видели, у кога сад верујете иако га не видите,** и радујете се неизрецивом и прослављеном радошћу, јер постижете циљ своје вере: спасење својих душа.“⁶¹

На основу свих до сада наведених текстова, како библијских, тако и оних који описују историјски развој догме о Богородици, сазнали смо да највећи део православног веровања о Исусовој мајци није утемељен на еванђељима. За разлику од еванђеоских хришћана, који своје веровање базирају само на богооткривеним светописамским истинама, и у складу са њима Марију сматрају блаженом и благословеном (Лука 1:48), православни јој указују поштовање какво се указивало богињама из старих паганских религија.⁶²

---

⁶⁰ Ев. по Јовану 20:27-28.

⁶¹ 1. посланица Петрова 1:7-8.

⁶² „Рана хришћанска девица Марија наследила је од Афродите функције „небеске краљице“ (*Regina caeli*), владатељке мора (*Venus maritima*) и заштитнице морепловаца. Да споменем само да се и данас по многим сеоским црквама Афродитина острва Кипра народ моли Богородици под именом *Panagia Aphroditissa* (**пресвета Афродита**).“ Мирослав Марковић, Студије о религији антике, 2001. год. стр. 16.

Историја нам сведочи да су у време „христијанизације паганства“, египатски црквени епископи посебном уредбом преименовали кипове Изиде и Хоруса у ликове Марије и Исуса без икаквог прекида у континуитету. На тај начин су пагански иконослужитељи настали да се клањају истим представама само са другачијим именима. Ralph Woodrow, *Babilonska misterijska religija*, str. 16.

Поштовање 'Мајке Божије'

Подсетићемо се речи богослова Сергија Булгакова са почетка ове студије. О православном поштовању Богородице он је саопштио:

„Љубав и поштовање Богородице јесте **душа** православне побожности, њено **срце које греје и оживљава читаво тело.**“

Запамтимо добро ове речи: душа побожности и срце које греје и оживљава читаво тело! Дакле, тема коју смо проучавали на претходним страницама је од суштинске важности.

Ипак, нама је током претходног излагања постало очигледно да је „душа побожности“, којом дише васељенско Православље, током столећа постала онечишћена многим идејама које не могу да пронађу своје утемељење у Библији, светој књизи хришћанства. Срце које натапа духовном енергијом сваки поједини део православног тела већ вековима куца у ритму многобожачких веровања о богињи Мајци и њеном божанском детету.

На крају навешћемо и реченицу коју је сама мајка Господња изрекла више од тридесет година након свог хвалоспева у коме је истакла своје блаженство због зачећа Спаситеља. Ову њену изјаву можемо са пуном слободом да назовемо и „еванђељем по Марији“. Указујући на свог божанског Сина Исуса, она је окупљенима саветовала: **„Што год вам каже, учините.**“ (Еванђеље по Јовану 2:5)

Попут њених древних савременика, и ми ћемо учинити оно што је право пред Богом уколико је будемо послушали!

На питање свештеника Кирила Зајца: „Да ли поштујете Мајку Господњу у складу са еванђељем?“ еванђеоски хришћани би могли да одговоре потврдно! Управо православни верници су они који мајку Господа Исуса поштују посве различито од онога на шта нас еванђеља упућују.

‘ИМАТЕ ЛИ МОЛИТВЕНО ОПШТЕЊЕ СА НЕБЕСКОМ ЦРКВОМ, СА СВЕТИМ АПОСТОЛИМА, ЧИЈА СУ ПИСМА САД У ВАШИМ РУКАМА, СА СВЕТИТЕЉИМА, МУЧЕНИЦИМА И СВИМ ПРАВЕДНИЦИМА? ИМАТЕ ЛИ МОЛИТВЕНО ОПШТЕЊЕ СА АНГЕЛИМА? ДА ЛИ СЕ МОЛИТЕ АНГЕЛУ – ЧУВАРУ?’

А СВЕ ЈЕ ТО, ВИДИТЕ, ПОСТОЈАЛО У АПОСТОЛСКОЈ ЦРКВИ. И СВЕ ТО ПОСТОЈИ У ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ.’

ДА ЛИ СУ МОЛИТВЕ ПРЕМИНУЛИМ СВЕТИТЕЉИМА И ОСТАЛИМ ВЕРНИЦИМА ИЗ ПРОШЛОСТИ УТЕМЕЉЕНЕ НА УЧЕЊУ СВЕТОГ ПИСМА? ДА ЛИ НАС БИБЛИЈА ПОУЧАВА ДА СЕ МОЛИМО АНЂЕЛИМА ЧУВАРИМА?

На ова питања одговор православног свештеника Кирила Зајца је био недвосмислен. Он је гласио: „*А све је то, видите, постојало у Апостолској Цркви. И све то постоји у Православној Цркви*“. Према веровању овог руског свештеника, у првом веку за време живота апостола постојала је хришћанска пракса молитве светитељима и анђелима. Очигледно и према веровању оних који су овај текст превели и објавили на српском језику. Наравно, рачунајући ту и надлежног епископа који је дао свој благослов за публикување овог дела. Што ће рећи, Православна црква заступа уверење да оваква њена древна и савремена пракса потиче из доба Христа и апостола!

Потражићемо ово православно веровање у књигама Новог завета. Уколико су тврдње православних ауторитета по овом питању тачне, онда нам неће бити тешко да овакво научавање апостола, као и поступање чланова првовеконих цркава, пронађемо и уверимо се у то. Према учењу Православне цркве овај аспект духовности њених верника је веома важан, те је стога морао бити и верницима у црквама од самога почетка хришћанске ере.

Но, као што се дало и очекивати, у апостолским новозаветним списима не налазимо ни трун од науке која по-

дразумева молитвено обраћање преминулим Божијим људима (који су духом вазнети у царство небеско), нити пак анђеоским бићима. Сасвим супротно, налазимо да су апостоли и остали ученици поседовали изражену праксу молитве Богу Оцу и Сину уз посредство Духа Светог. Нису поменути ни светитељи а ни анђели као посредници приликом молитве или молитвени субјекти којима су молитве упућиване. Као што је био случај са претходно размотреним веровањем о Богородици које је базирано на новозаветним апокрифима, православно учење о молитвеном заступању светаца за вернике на земљи заснива се такође на ванбиблијским текстовима. Овога пута на старозаветним апокрифима. Ево како је један правослазни свештеник покушао да објасни божанско порекло оваквог светитељског заступништва. Протојереј Павле Окалахан у својој књижици „Православни одговор на основне заблуде протестаната” каже:

„Свето Писмо јасно сведочи да су извесни људи били веома моћни заступници пред Богом (Јов. 42, 8; Јак. 5, 16-18). То није ограничено само на овај живот. **У другој књизи Макавеја, коју су протестанти изbacили из Библије, представљен је пророк Јеремија како се непрекидно моли Богу за народ израиљски** (II Мак. 15, 14).“⁶³

Ипак, поред првог оправданог приговора кога бисмо могли да упутимо, а који гласи да се овде ради о наводу из апокрифног текста кога ни старозаветни Израиљци Исусовог времена нису прихватили као канонску библијску књигу, као ни сами апостоли на челу са својим Учитељем, постоји и још један. Наиме, у тексту 2. Макавејима 15. поглављу описани су сукоби између наоружаних одреда освајача Никанора и вође јеврејског устаничког покрета Јуде Макавеја (Макабејца). Јуда Макавеј се трудио да охрабри своје војнике и припреми их за борбу из-

---

⁶³ Издавач: Књижара „Прота Васа“ из Панчева, Београд 1997. год. стр. 14.

међу осталог и тако што им је испричао **садржај свог скороашњег сна**. Ево како је гласио Јудин сан, на основу кога су православни закључили да „Библија” научава да је, до тада већ вековима преминули, пророк Јеремија свакодневни молитвени заступник пред Богом свог народа Израиља:

„Пошто је тако свакога од њих наоружао мање поуздањем у штитове и копља, а више смјелошћу и побудним ријечима, **исприча им** вјеродостојан **сан**, виђење, а они му се сви обрадоваше. Ево што је видио: бивши велики свећеник Онија, човјек добар и честит, скроман у опхођењу, благе ћуди, отмјен у говору, од дјетињства вичан свакој крепости, подигао руке и молио за сву жидовску заједницу. Затим се Јуди **указао** и човјек времешан и частан, чудесна и величанствена достојанства. Тада Онија проговори: **„Ово је љубитељ своје браће, који се много моли за народ и за сав Свети град – Божји пророк Јеремија.**“ На то Јеремија пружи десницу и Јуди преда златни мач...”⁶⁴

Поред тога што своје веровање о светитељском заступништву темеље на сновима ратника описаним у апокрифним књигама, а не на Божијој Речи објављеној кроз Христа и апостоле, ту су још нека значајна одступања. Једно од њих је и потпуно погрешно навођење текстова Светог писма. Православни апологета др Лазар Милин је навео једно значајно место из новозаветних посланица, које је, међутим у потпуности изокренуо што се тиче његовог значења. Ево библијских навода из Милинове књиге уз још неке његове коментаре дате на рачун еванђејских протестаната:

„Да се покојници и после телесне смрти могу сећати нас на земљи сведочи Св. писмо, јер апостол Петар пише хришћанима: „настојаћу да се ви и после моје смрти свагда сећате овога“ (2. Петр. 1, 15). Он је ове

---

⁶⁴ Библија Кршћанске садашњости; Друга књига о Макабејцима 15:11-15.

речи писао пред смрт, тако пише у његовој Посланици. Па пошто зна да му је смрт близу како ће он „настојати” да се његови верни и после његове смрти сећају његове науке коју им је предао, ако ни њега самог не буде нигде било после смрти?!“⁶⁵

Да бисмо увидели где се налази и у чему се састоји лувкаство оваквог штурога навођења текстова из Библије, цитираћу читав контекст из 2. Петрове 1:12-15:

„Зато ћу гледати да вас увек на све то подсећам, иако ви то знате и утврђени сте у овој истини. Али сматрам да је право, **док сам у овој сеници свога тела**, да вас будим својим опомињањем, знајући да ће убрзо доћи до скидања ове моје сенице⁶⁶, као што ми је то обзнанио Господ наш Исус Христос. **А настојаћу да се ви и после моје смрти свагда сећате овога.**“

Као што је из текста очигледно, ап. Петар пише хришћанима сматрајући да је добро за њих, да их **док је још у животу** (тј. „у сеници свога тела“) бодри и поучава у вери. Његове речи записане на крају овог одељка односе се, како нам сам текст сведочи, на то да ће уложити све своје напоре да се они и након његове смрти сећају духовних поука које им је упутио док је још био жив. Насупрот овоме, Милин у својој апологетици подразумева да је Петар заправо рекао да ће и *после своје смрти* активно настојати и трудити се да се хришћани сећају његових речи! Но, сваки добри познавалац српског језика и граматике сложиће се са мношвом да смисао Петрових речи из наведеног библијског текста уопште не упућује на онакав закључак какав је Милин извео.

Сваки читалац Новог завета познаје чињеницу да учење Господа Исуса Христа подразумева упућивање

---

⁶⁵ Лазар Милин, Црква и секте, стр. 212.

⁶⁶ „Сеница“ или „колибица“ (начињена од пропадљивог материјала, дрвета и прућа) представља неку врсту привременог места боравка, попут људског смртног тела. Говорећи о „сеници свога тела“ и „њеном скидању“ апостол мисли на своју скору телесну смрт.

верника да се моле за услишење својих молитава само Богу Оцу и Сину, уз посредништво Светога Духа. Ево неких стихова из еванђеља који говоре управо о овоме. Исус Христос је, наиме, рекао:

„И што год заиштете у моје име то ћу учинити, да се прослави Отац у Сину. **Ако ме што замолите у моје име, ја ћу учинити.**“ (Ев. по Јовану 14:13-14);

„Заиста, заиста, кажем вам, **ако у моје име затражите што од Оца, даће вам.** До сада нисте ништа тражили у моје име; тражите и добићете, да ваша радост буде потпуна. (...) **У онај дан молићете у моје име,** и не кажем вам да ћу ја молити Оца за вас; сам Отац вас љуби, зато што сте ме волели и веровали да сам ја изашао од Бога.“ (Ев. по Јовану 16:23-24, 26-27);

А апостол Павле додаје:

„Исто тако и Дух помаже нашој слабости; јер ми не знамо за шта треба да се молимо – како приличи, **али сам Дух посредује за нас** уздисајима који се не могу исказати. А онај који испитује срца зна шта је смерање Духа, пошто се **по Божијој вољи моли за свете.**“ (Римљанима 8:26-27).

Свето писмо такође истиче чињеницу да је Господ Исус Христос наш **једини посредник** пред Богом, те да се он молитвено заузима за нас:

„Јер Бог је један и **један је посредник** између Бога и људи, човек Исус Христос.“ (1. Тимотеју 2:5);

„Ко је тај који ће их осудити? Да ли Исус Христос који је умро, и шта више васкрсао, који је с десне стране Богу **и који се заузима за нас?**“ (Римљанима 8:34).

„Стога и може сасвим да спасе оне који **његовим посредством** прилазе Богу, пошто свагда живи – **да се моли за њих.**“ (Јеврејима 7:25.);

Уосталом, Божија Реч не подржава ни праксу исказивања поштовања поклоњењем пред апостолима и анђeosким бићима како се чини пред иконама светитеља у православним домовима и богослужбеним храмовима.

Апостоли који нису дозвољавали поклоњење пред собом ни за време свога земаљског живота, сасвим се сигурно не би сагласили са тиме да се то чини после њихове смрти. У свим текстовима Новог завета у којима говоре о Цркви и међусобном поштовању верника, апостоли истичу чињеницу да сви хришћани сачињавају невидљиво Христово духовно тело – коме је Господ поглавар – а они његови различити удови. Заправо, ап. Павле наглашава да у Цркви веће поштовање треба указивати верницима који су у скупштинама мало цењени (тзв. „обичним верницима“), за разлику од оних истакнутих у служби (попут старешина или епископа) који већ сами по себи, због свога духовног „положаја“ уживају поштовање. Ево из ког разлога:

„Него много су потребнији удови тела који изгледају слабији, и веће поштовање придајемо удовима тела, за које сматрамо да не заслужују поштовање, и наши непристојни удови имају већу пристојност, док нашим пристојним удовима то није потребно. **Али Бог је тако саставио тело, да је запостављеном уду дао већу част**, да не буде цепања у телу, него да се удови једнако брину један за другога.“⁶⁷

Истичући увек чињеницу да су само људи који су добили благодатне дарове духовног управитељства и поучавања других, апостоли су одбијали свако прекомерно поштовање које им је било указивано и упозоравали вернике да то не чине:

„Сутрадан пак уђе у Кесарију. А Корнилије их је очекивао, сазвавши своју родбину и присне пријатеље. Када пак Петар уђе у кућу, Корнилије му пође у сусрет, *паде пред његове ноге и поклони се*. Тада га Петар подиже говорећи: **устани; и ја сам само човек.**“⁶⁸

---

⁶⁷ 1. Посл. Коринћанима 12:22-25.

⁶⁸ Дела апостолска 10:25-26.

„Чувши то апостоли, Варнава и Павле, раздераше своје хаљине, скочише међу народ вичући и говорећи: људи, шта то чините? **и ми смо људи – као и ви**, проповедамо вам еванђеље – да се од ових ништавних ствари обратите живом Богу...“⁶⁹

Исту поруку данашњим верницима упућују кроз Свето писмо и небески анђели. Апостол Јован је два пута, одушевљен откривењском визијом, пао на колена и поклонио се анђелу који му је њу објавио:

„И падох пред његове ноге да му се поклоним. И рече ми: **пази, не чини то**, ја сам саслужитељ твој и твоје браће која имају сведочанство Исусово. **Поклони се Богу**.“⁷⁰

„И ја, Јован, чух и видех ово, и кад чух и видех, **падох да се поклоним пред ногама анђела** који ми показа ово. **И рече ми: пази, не чини то**; ја сам саслужитељ твој, и браће твоје, и пророка, и свих који држе речи ове књиге; **Богу се поклони**.“⁷¹

Анђели дакле казују да су и сами послани да служе и помажу хришћанима на земљи, а не да примају службу, поклоњење и молитве од стране Божијих слугу (у складу са казивањем богонадахнутог извештаја записаног у посл. Јеврејима 1:14):

„Нису ли то све службени духови **послани да служе** онима који ће наследити спасење?“

Уосталом, апостол Павле упозорава да је поклоњење и служба анђелима део лажног, нехришћанског исповедања вере:

„Нека вас не лишава награде нико *ко ужива у лажној понизности и слављењу анђела*, ко распреда о својим виђењима, безразложно се прави важан својом телесном памећу, а не држи се Главе, од које цело Тело,

---

⁶⁹ Дела апостолска 14:14-15.

⁷⁰ Откривење Јованово 19:10.

⁷¹ Откривење Јованово 22:8-9.

Општење са преминулим прецима

подупрто и повезано зглобовима и жилама, расте Божијим растом.⁷²

Еванђеоски хришћани, у складу са библијским открићењем, указују поштовање апостолима и свим другим Божијим људима и женама кроз историју, на тај начин што се уче побожности на основу њиховог богатог искуства у животу са Господом. Ипак, они одбацују оно што се Писмом не подразумева – а то су молитве за заступништво пред Богом и молитвено посредовање давно умрлих светитеља из црквеног календара.

‘ИМАТЕ ЛИ МОЛИТВЕНО ОПШТЕЊЕ СА УМРЛИМ ОЧЕВИМА, МАЈКАМА, ДЕДОВИМА И СА СВИМА У ВЕРИ УСНУЛИМА? ДА ЛИ СЕ МОЛИТЕ ЗА ПОКОЈНИКЕ? ИЛИ СТЕ НА ЊИХ ЗАБОРАВИЛИ, ПА СЕ СМРТ ПОКАЗАЛА ЈАЧОМ ОД ЉУБАВИ ХРИСТОВЕ? – А У АПОСТОЛСКОЈ ЦРКВИ МОЛИЛИ СУ СЕ ЗА ПОКОЈНИКЕ.’

ДА ЛИ ЈЕ МОЛИТВЕНО ОПШТЕЊЕ СА ПРЕМИНУЛИМ ПРЕЦИМА У САГЛАСНОСТИ СА УЧЕЊЕМ СВЕТОГ ПИСМА? ДА ЛИ ЕВАНЂЕЛСКА ВЕРА ПОДРАЗУМЕВА МОЛИТВЕ ЗА ПОКОЈНИКЕ?

Судећи према горе наведеној изјави православног свештеника, одговор на оба постављена питања морао би да буде позитиван. Према његовом тврђењу „у Апостолској цркви“ (дакле, за време живота Христових апостола), постојала је устаљена пракса молитвене комуникације са умрлима, као и практиковање молитвеног посредовања за преминуле. Ова пракса подразумева двосмеран однос: молитвено посредовање мртвих за живе (они који су у рају се моле за људе на земљи) и живих за мртве (живи се моле да би преминули што лакше стигли у рај).

Потпуно би било логично подразумевати да и ова наука има своје снажно упориште у светим текстовима испи-

---

⁷² Посл. Колошанима 2:18-19. Савремени српски превод (WBTC, Fort Worth, Texas); Хришћански евангелизациони центар, Бачки Петровац, 2003. год.

саним апостолским перима. Књиге Новог завета морале би да буду пуне примера оваквог „спасоносног“ деловања првовековних верника.

Ипак, зачудо, ни у једном од говора Господа Исуса Христа, нити пак у апостолским поукама, не можемо да нађемо ни најмањи помен овакве праксе нити упућивање на њу. Најпре из разлога што божанска наука о спасењу не подразумева недефинисано стање пред Богом након смрти (да би молитве живих могле да помогну мртвима да стигну у рај), нити пак упућује на закључак да преминули верници представљају молитвене посреднике који чују молитве својих сродника и преносе их Богу. У Новом завету заиста нема ни говора о било чему што смо управо поменули. Но, ипак, како је могуће да православни околико греше у погледу онога што се дешавало у првовековном, апостолском хришћанству? Одакле потичу информације којих се чврсто држе, а које их уверавају да је њихова веронаука потпуно у складу са еванђељем?

На почетку овог кратког прегледа веровања Источне цркве о неопходности молитава за умрле, желео бих да наведем изјаву Ивана Никољина из 'Православне апологетике'. Оно што из тог казивања сазнајемо јесте да молитве за умрле не могу да нађу своје утемељење у светописамским текстовима већ да у потпуности потичу из касније насталог предања (тј. учења црквених отаца):

„Ако Св. Предање не би допуњавало Св. Писмо, **онда би, значи, многа верска питања** (поштовање светитеља, икона, молитава за умрле) **остала без повољног решења.**“⁷³

Сматрам да је потребно да ову тврдњу руског православног богослова добро упамтимо пре него што кренемо у даље проучавање. То свакако из разлога што ћемо се сresti са многобројним стиховима из Писма које његове колеге наводе ради потврде да су молитве за мртве ипак засноване на Христовој и апостолској науци (дакле, на

---

⁷³ Иван Никољин, Православна апологетика, стр. 160.

Општење са преминулим прецима

новозаветним текстовима). Оно што ће нам, наравно, веома брзо постати јасно јесте да наведени стихови у свом правом контексту казују сасвим нешто друго и да се никако не могу користити при доказивању догме чије смо разматрање започели.

Ево на који је начин Лазар Милин библијским текстовима оправдао утемељеност овог свог веровања:

"Пошто ће се дефинитивна одлука суда Божјег изрећи тек на општем суду после васкрсења, и то за сву вечност, то осуда посебног суда није потпуна и дефинитивна него траје од смрти до свеопштег суда. Ако нису у питању грешници са смртним гресима, она се може ублажити молитвама Цркве.

Основ за овакве молитве налази се у Светом писму. Свето писмо нас поучава да треба да се молимо једни за друге (Јак. 5, 16), и да се молимо за све људе (1. Тим. 2, 1). Пошто у Светом писму нема никаквог просторног и временског ограничења на које људе треба да се односи наша молитва, и пошто су „Богу сви живи“ (Лк. 20, 38), и пошто смо ми увек Господњи, било да живимо било да умиремо (Рим. 14, 8), то се онда ове речи Св. писма, да треба да се молимо једни за друге, односе не само на живе наше познанике на земљи, него и за нашу браћу која су отишла из земаљског у духовни свет.

По речима Спаситељевим „хула на Духа Светога неће се опростити људима ни на овом свету ни у будућем“ (Мт. 12, 32). Значи има греха који се могу опростити и у будућем веку. То су они греси који не значе хулу на Духа Светог (Мт. 12, 31-32). (...) Но пошто покојници не могу више ништа учинити за побољшање свога посмртнога стања, а оно се принципијелно ипак може побољшати јер се неки греси могу опростити и „на ономе свету“, то онда они тај опроштај могу од Бога добити само због молитава Цркве и оних који се за њих моле.

Спаситељ нам је дао једно врло утешно обећање: „што год заиштете у моје име, то ћу учинити, да се прослави

Отац у Сину. Ако ме што замолите у моје име, ја ћу учинити“ (Јн. 14, 13-14). А пошто је Спаситељ једини посредник између Бога и људи (1. Тим. 2, 5) који је измирио човечанство са Богом приневши себе самог на жртву за грехе света, проливши своју крв (Мт. 26, 26-28; Лк. 22, 19-20), *то онда наша молитва не само за живе него и за покојне бива угодна Богу и врло добротворна за њих* кад је спојена са приносом бескрвне жртве, то јест са литургијом.

Ово своје учење, засновано очигледно на Светом писму, Црква је у Светом предању наследила још од апостола ***на је зато од најранијих времена постојала молитва не само за живе него и за мртве.*** (...) Као што смо видели, она (тј. Црква, прим. И. С.) своје молитве за покојнике и све своје литургичке обреде, па и заупокојене литургије, парастос и опела ***заснива строго на Светом писму.***⁷⁴

У читавом овом подужем изводу из Милинове књиге, у којој је он покушао да докаже погрешност веровања између осталих и еванђеоских заједница, налазимо помен многих стихова који се налазе у Књизи над књигама. Према Милину, нема никакве сумње да Свето писмо потврђује православно веровање и праксу. Но, ако претпоставимо да је Иван Никољин, такође православно богослов, био исто тако теолошки образован колико и г-дин Милин, онда се поставља питање како је могуће да су њих двојица могла да донесу два потпуно опречна закључка? Никољин је очигледно у своме ставу био искренији, те је, вероватно и преко своје воље, признао да ниједан текст из Старог и Новог завета не потврђује догму о неопходности молитава за умрле (осим уколико не буде цитиран потпуно ван контекста у коме иначе стоји). Веома је лако доказати да је Никољин у овоме био у праву. Пошто желим да на овом месту укратко прокоментаришем библијске наводе из дела Л. Милина (које он, као

---

⁷⁴ Милин, Црква и секте, стр. 251-252.

Општење са преминулим прецима

што је очевидно, није ни цитирао већ само навео места на којима се налазе, уз сопствено препричавање њиховог садржаја), молим читаоце да у својим Библијама провере моје наредне тврдње.

Наиме, истина је да нас Божија Реч упућује да се молимо једни за друге (Јаков 5:16), као и за све људе (1. Тим. 2:1). Међутим, апостоли не упућују вернике да се моле за душе умрлих, већ је у првом случају реч о молитви за оздрављење болесника, а у другом о молитви за обраћење неверујућих људи, њихово усвајање спасења вером у Христа, као и за миран и тих живот (без прогонстава) проведен у побожности од стране већ обраћених особа.

Даље, увиђамо да се Милинова тврдња да Свето писмо подразумева да треба молити за све људе – без временског ограничења – дакле и за живе и за мртве, заснива на делу стиха из ев. по Луки 20:38, који говори да су „Богу сви живи“... Овај текст не даје ни најмањи повод да се на њему заснује учење о молитвама за умрле, већ читав контекст од 27-40 стиха описује Христов одговор упућен садукеејима – а у вези васкрсења из мртвих .

Наредни одломак кога је поменуо г-дин Милин налази се у посланици Римљанима 14:8, а читав контекст гласи овако:

„Нико од нас не живи за самога себе и нико за себе не умире. Јер ако живимо – Господу живимо, ако пак умиremo – Господу умиremo. Стога, било да живимо, било да умиremo, ми припадамо Господу. Христос је, наиме, зато умро и оживео – да би био Господ мртвима и живима.“ (стихови 7-9).

Оно што Павле казује у овом одељку, као и у оном који му претходи (стихови од 1-6), јесте чињеница да живљење сваког хришћанског верника треба да буде у потпуности подређено Господњој вољи и у служби ближњима. Такође, говори и о сигурности спасења (кроз веру у Спа-

ситеља) јер „било да живимо, било да умиремо ми припадамо Господу”. Сам Христос је наине рекао:

„Ја сам васкрсење и живот; ко верује у мене – живеће ако и умре.“⁷⁵

Пошто је очигледно да наведени стихови немају никакве везе са молитвама за умрле, већ заправо говоре супротно – о томе да прави хришћанин засигурно припада Господу и за време живота као и после смрти (док за неверујуће важи Реч о вечној осуди, записана у Јн. 3:18, 36) - уопште није јасно због чега их православни повезују са тим својим веровањем.

Ни наводи које налазимо даље у Милиновом објашњењу никако се не уклапају у концепт науке о молитвама за упокојене. У њима Христос говори о „хули на Светог Духа“ као о неопростивом греху, који се „неће опростити ни на овом свету ни у будућем“. По логици православних то значи да се греси који не представљају „хулу на Светог Духа“ могу опростити у будућем свету, иако Господ није у свом излагању наговестио ни најмању могућност за тако нешто. И тако, као што ниједан стих не можемо да тумачимо ван смисла и значења целокупне еванђелске науке, то правило важи и за овај. Оно што је претходило Исусовој изјави, да ће се „сви греси опростити људима, осим хуле на Светог Духа“, јесте било проглашавање Исуса слугом ђавола, који помоћу Веелзевула, демонског владара изгони демоне (стихови 23-24). Господњи одговор је гласио овако:

„Али ако ја Божијим Духом изгоним демоне, онда је дошло до вас царство Божије.“⁷⁶

Дакле, Исус је демоне изгонио Божијим Духом а не уз помоћ ђаволске силе. Изједначавање Божијег Светог Духа са нечистим духом Веелзевулом (сотоном) од стране јеврејских традиционалиста фарисеја, Христос је окарактерисао као хулу на Светог Духа – грех који не може бити

---

⁷⁵ Ев. по Јовану 11:25.

⁷⁶ Ев. по Матеју 12:28.

Општење са преминулим прецима

опроштен никада. Наиме, апостол Јован нам у трећем поглављу свога еванђеља казује да је Никодим признао да су они, фарисеји, имали увида у то да Исус чини чуда потпомогнут божанском силом:

„А беше међу фарисејима човек по имену Никодим, старешина јудејски; овај дође Исусу ноћу и рече му: *рави, знамо да си ти као учитељ дошао од Бога; јер нико не може да чини ова чуда која ти чиниш ако Бог није с њим.*“⁷⁷

Међутим, иако су знали да је Он као учитељ дошао од Бога, фарисеји као религиозни људи нису били послушни Господњој вољи, те су из бојазни да не изгубе углед и поштовање од народа који им је указивао све почести (види: Мк. 15:9-10; Јн. 11:47-48, 12:19), оптуживали Исуса за најразличитије кривице. Једна од најтежих оптужби је била управо ова о којој говоримо, а то је проглашавање Исуса сотониним слугом. Из свега до сада реченог, прои-зилази да је хула на Светог Духа (грех који се неће ника-да опростити) заправо свесно и намерно одбацивање Исуса Христа као Божијега Сина и Спаситеља. То нарав-но не значи да ће сви остали греси моћи да буду опрош-тени након смрти појединца. Напротив! Када говори да ће се „сви греси опростити људима“ Господ подразумева да таквом опроштењу мора да претходи и једини услов а то је покајање оних који су хулили на Бога и Његовог Си-на Исуса Христа – за време док су били неверујући. Пре-ма Господњим речима, Свети Дух уверава и доказује све-ту да је неверовање у Спаситеља заиста велики грех:

„А кад он дође, Дух истине, упутиће вас у сву истину; јер неће говорити сам од себе, него ће говорити оно што слуша, и најавиће вам што ће доћи.“⁷⁸

„И када он дође, доказаће свету да има греха, и правед-ности, и суда. **У погледу греха – што не верују у мене.**“⁷⁹

---

⁷⁷ Ев. по Јовану 3:1-2.

⁷⁸ Ев. по Јовану 16:13.

Једини начин да човек буде спасен и да му греси буду опроштени (те да у исто време буде сигуран да не само што није похулио на Светог Духа већ да је послушао Његов глас) јесте поверовање и предање живота Христу Спаситељу. Реч Божија сведочи да ће сваки неверујући човек који умре сасвим сигурно бити осуђен – те да за њега нема више милости и опроштења:

„Ко верује у њега – томе се не суди; **а ко не верује – већ је осуђен**, што није веровао у име јединородног Сина Божијег. (...) Ко верује у Сина има вечни живот; а ко је непослушан Сину неће видети живота, него **гнев Божији остаје на њему**.“⁸⁰

Дакле, израз да се „хула на Светога Духа“ неће опростити ни на овом ни на оном свету не подразумева да ће други греси моћи да се опросте, већ указује на сву величину греха непослушања гласа Светога Духа који сведочи о Спаситељу (види: Јн. 15:26).

Сазнања о претходно истакнутим истинама Светог писма готово да остављају излишним размишљање о осталим стиховима из еванђеља којима православни бране своје учење о неопходности молитве за умрле. Тако, Исусово обећање записано у Јн. 14:13-14, о томе да ће Он услишити све молитве које му ученици буду упућивали (а које, наравно, буду биле Њему по вољи) свакако да не упућују на мољење за душе умрлих. Доказ за ову тврдњу свакако јесте апостолска молитвена пракса у којој ни на једном једином месту у Писму не налазимо да су се они молили за мртве, нити су пак упућивали друге да то чине. Овакве молитве би, уосталом, биле и сувишне јер умрли хришћани и после своје смрти припадају Господу – пошто су за време свога живота искусили Божију милост опроштења греха и доживели ново рођење. Стихове из посланице Римљанима који говоре баш о томе (Рим. 14:7-8) навео нам је и сам господин Милин у својој књи-

---

⁷⁹ Ев. по Јовану 16:8-9.

⁸⁰ Ев. по Јовану 3:18, 36.

Општење са преминулим прецима

зи. Са друге стране, неверујући људи су већ осуђени због свога неверства, под претњом вечнога суда уколико се не буду покајали до краја свога овоземаљског битисања.

Тако, оно што можемо да закључимо на крају овог прегледа правог значења библијских цитата које православни наводе потврђујући своје учење, јесте да је признање Ивана Никољина, у коме нам је ставио до знања да се молитве за умрле темеље искључиво на предању а не и на Светом писму, вредно сваке похвале.

АПОКРИФНА ЛИТЕРАТУРА И МОЛИТВЕ ЗА УМРЛЕ

Оно што свакако није лоше напоменути јесте чињеница да, уколико већ канонске богонадахнуте књиге Старог и Новог завета на подржавају идеју о молитвама за мртве, онда се таква подршка, од стране православних, тражи и проналази у апокрифној литератури. Говорећи о приношењу жртава за душе умрлих – ради опроштења њиховог греха, г-дин Милин наводи „доказе” из две апокрифне књиге. Реч је о књизи Сирах и 2. књ. Макавејима. Ево како гласи текст из Милиновог апологетског дела:

„Најзад, није без икаквог значаја споменути да су молитве за покојнике имали и старозаветни Јевреји. Кад се у хаљинама **погинулих јеврејских војника** у доба Јуде Макавеја нађоше драгоцености од дарова идолских, **тада се сви Јудеји обратише Богу с молитвом да им се тај грех опрости**, а сам Јуда посла у Јерусалим **да се за грех мртвих принесе жртва, и учини молитву за мртве да се очисте од греха** (2. Мак. 39-42 и 43-46) (тј. 2. Мак. 12:39-42 и 43-46; прим. И. С.). Дакле, молитва за покојнике није само многобожачки обичај који је Црква тобож копирала, **него је то свељудски обичај, а Црква га је увела на основу Светог писма и Светога предања.**“⁸¹

---

⁸¹ Милин, Црква и секте, стр. 253.

Оно што је овај православни богослов изоставио да нам саопшти јесте да су ови „старозаветни Јевреји” живели у времену након завршетка писања Старог завета (у другом веку пре Христа) у доба великог утицаја хеленистичке (грчке) културе и веровања на јеврејску религију. Ови Јевреји свакако нису могли да пронађу практиковање молитава за мртве у старозаветним књигама које су писали Божији пророци, јер Стари завет не познаје такво учење. Насупрот томе, грчка религија је подразумевала наставак егзистенције душе након смрти и прописивала одређене обреде које су живи требали да спроводе ради њихове добробити на оном свету. Апокрифне књиге Старог и Новог завета се управо зато и називају апокрифним што се удаљавају од божанске истине. Као што сам то напоменуо и у првом поглављу, апокрифна дела (нпр. малочас од г-дина Милина наведена 2. књ. Макавејима) оправдава и самоубиство (2. Мак. 14:41-46), које се назива „часном ствари”, потпуно насупрот Божијој Речи објављеној у старозаветном канону која самоубиство осуђује и казује да су наши дани у Господњим а не у нашим рукама (Псалам 31:15-16). Уосталом, и сам Милин признаје да је практиковање молитава за умрле „свељудски“ (дакле ипак незнабожачки) обичај, те да га је Црква увела *на основу Светог писма* (тј. апокрифа које Православна црква назива „деветероканонским” тј. „другоканонским”. Разлог томе је што се служи и њиховим текстовима ради обликовања своје догме), *и светог предања* (тј. касније уведених верских идеја које су потекле од, на хришћанство недовољно обраћених, црквених отаца).

ПАРАСТОСИ (ПОМЕНИ ЗА МРТВЕ)

У оквиру култа умрлих, у Православљу су установљени и помени за мртве – звани парастоси, у народу познатији као даће. Ови помени за мртве, као што се да и претпоставити, такође нису утемељени на учењу Светог писма већ се у потпуности заснивају на предању – које је у овом

случају, „узгред буди речено“, своје порекло довело из грчког многобожачког култа. Ево шта православни казују о важности одржавања парастоса:

„Друга времена посвећена искључиво молитви за покој душа упокојених хришћана јесу п а р а с т о с и, који се приређују обично **у трећи, девети, четрдесети дан по смрти**, о полугодишњици преминулих. (...) У народу су парастоси познати као „даће“. Приређују се тачно у одређено време за парастос. На то се нарочито пази. Не сме да се прекорачи ни један дан. То нарочито важи за даћу о четрдесетодневном парастосу, јер се тога дана, **по предању наше Свете Цркве**, у царству Божјем врши посебан суд над душом упокојенога, када душа добија привремену награду или казну, сходно вери и делима њеним као и молитвама наше Св. Цркве и нашим приносима за њено спасење од вечне осуде. То наш народ зна. Зато се четрдесетодневни парастос даје тачно четрдесетог дана од смрти покојника или који дан раније но, никако касније.“⁸²

Дакле, према учењу Источне цркве, трећи, девети и четрдесети дан након смрти су веома важни за душу упокојеног хришћанина! Ради што бољег спознања православног веровања о исходу душе и њеној судбини након телесне смрти навешћу подужи текст који о томе говори, а који потиче из списа св. Макарија Александријског, који је живео у IV веку после Христа. У тексту је описан одговор кога је св. Макарије добио од анђела Божијег, а у вези важности светоотачког предања о поменима за мртве трећег, деветог и четрдесетог дана по смрти:

„Једном Свети Макарије Александријски упита Анђеле који су га пратили по пустињи: **„Пошто је од Светих Отаца предато да се у Цркви врши принос Богу за преминулог у трећи, девети и четрдесети дан, каква онда од тога бива корист по душу покојника?“** Анђео одговори: „Бог није

---

⁸² Веронаука у кући, стр. 98-99.

допустио да ишта непотребно и некорисно бива у Његовој Цркви. Јер када у трећи дан бива у Цркви принос, онда душа умрлога добија од чувајућег је Анђела олакшање у тузи коју она осећа због разлучења са телом; добија зато што је за њу извршено у Цркви Божијој славословље и принос, те се у њој рађа блага нада. Јер у току два дана се дозвољава да заједно са Анђелима који се налазе поред ње хода по земљи где хоће. Отуда душа која љуби тело (телољубива душа) лута понекад око куће у којој се растала са телом, понекад око гроба у коме је тело погребено; и тако проводи два дана као птица тражећи себи гнездо. Добродетељна пак душа хода по оним местима на којима је обично творила правду. У трећи дан Онај који је васкрсао из мртвих наређује да се свака хришћанска душа, по угледу на Његово васкрсење, узнесе на небеса ради поклоњења Богу свих. **Стога Црква има добар обичај вршити у трећи дан принос и молитву за душу.** После поклоњења Богу, Бог наређује да се покажу души разна и пријатна насеља Светих и лепота Раја. Све то разгледа душа шест дана, дивећи се и прослављајући Творца свега, Бога. А посматрајући све то, она се измењује и заборавља тугу коју је имала боравећи у телу. Али ако је крива за грехе она, при посматрању благослова Светих, почиње туговати и укоравати себе, говорећи: Тешко мени! Колико сам се оништавила (оташтинила) у том свету! Заневши се задовољавањем пожуда, ја сам већи део живота провела у безбрижности, и нисам послужила Богу како треба, да бих се и ја могла удостојити ове благодати и славе. Тешко мени кукавној... А после разгледања у току шест дана свих радости Праведника, Анђели је поново узносе на поклоњење Богу. **Стога, добро чини Црква, вршећи у девети дан службе и принос за усопшег.** После другог поклоњења, Владика (Господ) свих наређује одвести душу у пакао и показати јој сва тамошња места мучења, разна одељења пакла, и разноврсна мучења нечестивих, у којима находећи

се душе грешника непрестано кукају и шкргућу зубима. По овим разним местима мука душа се носи тридесет дана, дршћући, да и сама не буде осуђена на затвор у њима. У четрдесети дан душа се опет узноси на поклоњење Богу; и тада већ Судија одређује души место које одговара њој према њеним делима. **Стога Црква поступа правилно, чинећи у четрдесети дан помен за преминуле.**⁸³

Оно што из наведеног текста можемо да научимо не само да се противи библијском извештају о загробној судбини људи, већ се, чини се, не слаже ни са православним учењем о ваздушним митарствима. Наиме, према учењу о митарствима, крштена душа након смрти недељама путује према рају земљином атмосфером у којој су смештене демонске царинарнице, без помена било каквих поклоњења у трећи и девети дан пред Божијим престоном. Ипак, са друге стране, из „анђеоског откривења“ кога се удостојио да прими свети Макарије, сазнајемо да душа два дана може да лута слободно по земљи, потом је анђели шест дана проводе кроз рај а потом читавих тридесет кроз пакао, док се при свему томе митарства уопште не помињу! Оно што бисмо, наравно, требали да знамо јесте да учење које сазнајемо од св. Макарија, а које је он добио од анђела (као одговор на питање о сврсисходности обичаја помена за мртве у трећи, девети и четрдесети дан по смрти), потиче из IV века а оно о митарствима из X века после Христа. Сходно томе, св. Макарије није ни могао да пише о митарствима када о њима ништа није знао, јер је то учење уведено у православно веровање тек пет векова након његове смрти. Оно што је, дакле, њега интересовало јесте због чега се помени за мртве одржавају баш тим, малочас поменутиим данима. Какав је био анђеоски одговор – већ смо видели. Међутим, уколико овакво саопштење „више силе“ занемаримо, и одговор потражимо у реалнијим, земаљским (историјским) изво-

---

⁸³ Трактат: Пут душе после смрти, о митарствима, манастир Ђелије.

рима, доћи ћемо до сасвим другачијих података. Најпре ћемо навести изјаву руског православног богослова, протојереја Александра Шмемана, која гласи овако:

„**Главни метод** којим се Црква служила да би незнабошца преобратила у хришћанство био је метод сублимисања и **преображавања самих паганских веровања**: Црква је пречишћавала неке паганске обичаје и **испуњавала их хришћанским смислом и садржајем**.“⁸⁴

Прочитаћемо сада какви су и чији то пагански обичаји били преображени и испуњени хришћанским смислом. Одговор на ово питање нам даје православни историчар Јевсевије Поповић:

„Исто тако и обичај беше, држати богослужење за душе умрлих (задушнице) са принашањем евхаристичне жртве, ако је могуће било у близини гроба, и гозбе љубави за душе умрлих (агапе за душе, даће), **нарочито трећег, седмог или деветог, тридесетог или четрдесетог дана**, и особито на годишњицу смрти или погребња; при чему су седми, тридесети и годишњи дан изабрани као крајњи термини седмице, месеца и године после смрти или погребња, а трећи, девети и четрдесети дан изабрани су **можда** са обзиром на то, што је Христос трећег дана ускрсао из мртвих, четрдесетог дана после тога се узнео на небо, а девети дан је трипут трећи, потенцирано трећи дан; **но већ и незнабожачки Грци су приносили жртве за своје мртве трећег, деветог и тридесетог дана** и на годишњици смрти.“⁸⁵

Претходне наводе, о томе да су хришћани у послеапостолском периоду почели да држе обичаје који су поседовали зачуђујућу сличност са оним паганским, потвр-

---

⁸⁴ Божих, спец. додатак листу Данас, стр. 6. Текст из књиге А. Шмемана: Тајне празника.

⁸⁵ Општа црквена историја, том први, стр. 437.

ђује и А. Г. Нампан у својој књизи „Рим и први хришћани“:

„Као и њихови земљаци, **верници у Грчкој славе кармине трећег, деветог и четрдесетог дана после смрти**. У Риму се погребни обреди завршавају деветог дана – после гозбе на коју се окупе рођаци и пријатељи. (...) **Као о пагани, хришћани приређују гозбе у част покојника**, које се зову *refrigeria* (окрепљење).“⁸⁶

Пошто смо сазнали да су и обичаји незнабожачких Грка прописивали помен за душе умрлих у трећи, девети и четрдесети дан након смрти, није ли много логичније претпоставити да је и овај обичај од стране „Цркве” прихваћен тако што му је придодано хришћанско значење, него веровати у његово божанско устројство које су, тобож, анђели обзнанили св. Макарију? Јасно је, наиме, да учење о оваквим поменима нигде у Библији не можемо да пронађемо, па чак ни у најмањим траговима! А оно што је очигледно јесте и то да се предање о посебном значају четрдесетог дана загробног живота по душу покојника сачувало и даље кроз векове (након христијанизација тог паганског веровања), тако да је било присутно у веровању средњевековне цркве и у време св. Василија Новог и његових ученика. Зато је и душа преп. Теодоре, након што је прошла кроз сва митарства, могла да саопшти Григорију у сну да је била упокојена у рају четрдесетог дана по смрти – у време када је св. Василије за њу вршио помен на земљи.⁸⁷

---

⁸⁶ Рим и први хришћани, год. стр. 178.

⁸⁷ Ево како гласи овај текст у целини: „Затим ме изведоше отуда и доведоше у ову обитељ преподобног оца нашег Василија, коју видиш, и упокојише ме овде, рекавши ми: Сада преподобни Василије врши помен за тебе. – И мени би јасно, да сам у ово место дошла за четрдесет дана по разлучењу мом од тела. (...) **У четрдесети дан по разлучењу душе од тела, по учењу цркве, завршава се хоћење душе по митарствима**, изриче јој се временски суд, привремена пресуда, после чега се она настањује или у месту весе-

Но, да асимилација незнабожачких обичаја од стране неких хришћанских цркава и покрета и њихово облачење у хришћанско рухо (зарад „преобраћања“ пагана) није био само древни обичај, већ да се одвија и данас, доказаће нам и следећи навод из дела које је приредио гркокаатолички свештеник Роман Миз:

„Становништво целог низа земаља Централне Африке, које је на почетку XX века било монолитно политистичко, сада исповеда хришћанство или припада такозваним „новим афричким покретима“ – **синкретистичким творевинама које успешно повезују елементе хришћанства с традиционалним племенским религијама.** (...) Не ради се само о обредној специфичности, сакралној архитектури, богоштовним разликама, већ и о доктриналним питањима која задиру у саму суштину хришћанске верске науке. Рецимо, **у Јапану је католичка миса већ попримила праксу да се за покојне служи на прву, трећу, седму, тринаесту и тридесет трећу годишњицу смрти – управо тако како је то у будизму.**“⁸⁸

Из целокупног претходног проучавања и сагледавања библијских и историјских чињеница везаних за православно учење о загробном животу и молитвама за умрле, могли смо да извучемо само један исправан закључак. А он гласи да готово ни један детаљ из вероучења и обредне праксе Православне цркве не одговара учењу еванђеља, те да апостоли и првовековни Христови ученици ни из близа нису веровали у оно што им приписује данашње традиционално хришћанство Истока.

ља, или у месту мучења, где и борави до Другог доласка Господњег на земљу и коначног Суда сина Божјег над људима.“ Трактат: Пут душе после смрти, о митарствима, манастир Ђелије.

⁸⁸ Роман Миз, Хришћанство на прагу трећег миленијума, стр. 17-18.

‘ИКОНЕ НЕ ПОШТУЈЕТЕ. А ДА ЛИ ПОШТУЈЕТЕ ЖИВОТВОРНИ КРСТ ГОСПОДЊИ? ДА ЛИ СЕБЕ ОСЕЊУЈЕТЕ СВЕТИМ КРСТОМ? ДА ЛИ КРСТ НОСИТЕ НА ГРУДИМА СВОЈИМ, КОЈИ ЈЕ, ПО РЕЧИ АПОСТОЛА – „ЊЕГОВА ПОРУГА” (ЈЕВ. 13,13). – СВЕ ЈЕ ТО ПОСТОЈАЛО У АПОСТОЛСКОЈ ЦРКВИ.’

ДА ЛИ СУ ПОШТОВАЊЕ ИКОНА И КРСТА, КАО И ОСЕЊИВАЊЕ КРСНИМ ЗНАКОМ, ПРАКСЕ КОЈЕ ВОДЕ ПОРЕКЛО ИЗ ВРЕМЕНА ХРИСТОВИХ АПОСТОЛА?

Православни свештеник је био категоричан: претходно поменути црквени обичаји потичу из времена апостола! То би у преводу требало да значи да су директни Христови следбеници као и настављачи њихове духовне праксе у првом веку, били утемељитељи поштовања икона и светих реликвија. Другим речима, сачињавали су иконе, поштовали их, осењивали се знаком крста и носили га на својим грудима попут данашњих православних верника. Овакав сценарио је веома лако замислив, зар не? Ипак, као што је био случај са претходним веровањима, и ову тврдњу православних ћемо подврћи једноставном историјском преиспитивању.

Ево најпре једног детаљнијег текста из православне литературе, који говори о пореклу и установљавању праксе иконопоштовања:

„Црква учи да иконографија, сликање икона, постоји од самог почетка хришћанства, јер је она, као што ћемо касније подробије изнети, директни израз Оваплоћења. Иконографија, у том смислу, одговара откривењу, које није само откривење Речи Божије, него и Слике Божје (Флб. 2, 6-7; Гал. 3, 24; 3, 25; 4, 3). Старозаветна формална „забрана” сликања означава празнину која ће бити испуњена светим ликовима Новог Завета. Овоме, као потврда и илустрација, добро служи литургијска црквена традиција о тзв. „нерукотвореним иконама“, тј. таквим које су се **саме** насликале или их је

насликао онај чији лик носе. Таква је на пример икона Христова коју је сам Христос дао тиме што је за цара Авгара на убрису чудом отиснуо Свој лик. Овим иконама се истиче паралелизам постојања цркве и иконографије – **Црква није никад била без икона**: чим је почела да проповеда почела је и да слика. **Већ је Свети апостол Лука, који је био сликар, по предању насликао ликове Христа и Богородице.**⁸⁹

Дакле, првовековна Црква из времена апостола представља колевку иконосликања и иконопоштовања! Неки од апостола су и сами били иконосликари, по угледу на свога Господа и Учитеља Христа, који је и лично осликавао своје иконе и оставио их поштоваоцима у више наврата. Тако каже црквено предање.

Ипак, оно што нам говоре подаци из историје јесте да у првовековној апостолској Цркви није било никаквог иконосликарства. Није се знало ни за легенде о Христовим нерукотвореним иконама, а ни за иконе Богородице. Предањске приповести које нас извештавају о томе да су иконе постојале од самога почетка црквене ере се налазе у потпуној опречности са оним што се може сазнати из поузданих историјских извора. Ево шта о овој теми говори Сергије Булгаков у својој књизи:

„Хришћанска Црква је од јудејства – као нешто што се само по себи разуме и што има силу закона – наследила **забрану религиозних изображења** и у том смислу она се **од почетка одредила више иконоборачки.**“⁹⁰

Уколико прихватимо за истиниту ову тврдњу познатог руског богослова, онда се свакако поставља велико питање како је могуће да се првовековна Црква одредила иконоборачки (дакле била је настројена против икона) ако је свима било познато да је Христос благословио своје ликове на платну и убрусима пред којима се већ вршило поклоњење? Такође, да ли је могуће да је Лука насликао

⁸⁹ Божићар Мијач, Икона света слика, стр. 18-19.

⁹⁰ Булгаков, Икона и иконопоштовање, стр. 10.

иконе (и то не једну већ неколико) и то баш у време када је читава Црква поседовала иконоборачки дух? Одговори на ова питања су више него јасни и очигледни.

Са друге стране, ево још опширнијих описа овог рано-црквеног периода, који ће потврдити ранију Булгаковље-ву изјаву. И следећи навод потиче из књиге једног православног аутора, овога пута врсног историчара:

„При крају првог перијода⁹¹ уђоше у црквену употребу прво симболичке слике, а кашње и слике, које представљају света лица или радње, **али последње веома ретко и уз опирање многих**, што је природно, кад се узме у обзир, да су многи од првих Хришћана изишли из крила јудејства, и кад се зна, да се и у касније време све до у V. столеће придржавало старих обичаја у овом погледу. Шпански синод у Илиберису или Елвири (306.) **декретирао је, да на зидовима храмова не сме бити слика**, и у црквеном историку *Јевсевију* (умро око 340.) епископу Кесарије Палестинске, савременику споменутога синода, сретамо човека, који религијозне слике сматра **незнабожачким обичајем**. (футнота: Констанција, сестра Константина Великог, пита Јевсевија за слику Исусову, и он одговара, да су религијозне слике **незнабожачки обичај**. У својој црквеној историји говори Јевсевије о некој статуи Христовој у Кесарији Филиповој, коју је подигла тамо као у свом родном граду жена, коју је Христос излечио од течења крви; али вели, да је то само кажа (тј. легенда; прим. И. С.) а ако је кажа основана, онда је та жена била свакако незнабошкиња.) Али из реченога се види, да је тај обичај тада већ почео отимати маха, и при крају IV. столећа беше већ прилично раширен, *иако је још увек било таквих, који су или савим осуђивали употребу религијозних слика, икона, или су држали тај обичај за опасан*. Међу најодлучније

---

⁹¹ Јевсевије Поповић крајем „првог перијода“ сматра 312. годину после Христа, када је престало прогонство над хришћанима доласком на римски престо цара Константина Великог.

противнике религијозних слика, икона, спада још при крају IV. столећа црквени отац *Епифаније* (умро 403.), који је такође из Палестине и уз то по каснијим вестима родом Јудеј, и који је умро као митрополит у Саламису или Констанцији на Кипру. Овај је у својој апатији према иконама ишао тако далеко, да је на једном свом путу *једну икону на платну*, коју је нашао на вратима једне цркве, *скинуо и раскидао у парчад* и дао црквеном послужитељу, *да умота у њу мртваца*. Али у V. и VI. столећу употреба икона налазила је све више пријатеља и постала је опћенитом, изузев несторијевску цркву, која је у том хтела остати при старом, те и у овој ствари дигла опозицију. Шта више на Истоку при крају другог перијода⁹² беше већ и поштовања икона, јер се оним лицима, која иконе представљаху, указиваху почасту поклонима, пољупцима, кађењем, паљењем свећа и.т.д. (...) *И на Истоку су иконе испрва такође биле само религијозни споменици и средства за религијозну поуку*, и тек *кашње је путем сасвим природног развитка дошло до поштовања икона*, односно лица, која икона представља.⁹³

Оно што бих желео да учинимо са управо наведеним текстом јесте да га сажмемо у неколико главних тачака. Када то урадимо, закључак који ће нам се сасвим природно наметнути гласиће овако:

А) На самом почетку хришћанске ере, за време апостола и њихових наследника (у првом веку н.е.) у Цркви није било израђивања било каквих религијозних слика.

Б) Прве религијозне слике, које су имале искључиво симболички илустративни значај, почеле су да се уводе тек крајем „првог перијода” тј. највероватније у III веку

---

⁹² По Јевсевију Поповићу, „други перијод“ обухвата време од 312. г. н. е до 622. г. н. е.

⁹³ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, први том, стр. 652-653.

после Христа.⁹⁴ Служиле су једино за религиозну поуку (попут фресака, савремених уметничких дела, илустрованих издања Светих писама и сликовница са библијском тематиком).

В) Увођење других слика (изображења „светитеља“ и сл.) наилазило је на велико противљење **многих** црквених ауторитета.

Г) Неки од великих противника иконосликарства и иконопоштовања били су и познати историчар ране Цркве, епископ Кесарије палестинске Јевсевије (Еузебије) и митрополит Епифаније.

Д) Чак је и један локални црквени сабор (у Елвири зоб. год. после Христа; дакле још за време Диоклецијановог прогањања хришћана) донео одлуку о забрани унутрашњег осликовања црквених храмова.⁹⁵

Ђ) У V и VI веку после Христа иконосликарство је почело да добија све више присталица, тако да се тек крајем „другог перијода“ тј. крајем VI почетком VII века јавља и иконопоштовање (које подразумева и указивање поштовања на иконама изображеним особама у виду целивања, кађења и паљења свећа).

---

⁹⁴ Булгаков о овим сликама каже следеће: „Историја иконопоштовања пружа за ово речите илустрације. Најранија изображења (из римских катакомби) имају бојажљив и примитиван алегоријско-симболички карактер (котва, јагње, голуб, риба, лоза), њима се придружују и нека типична изображења на теме Старог и Новог Завета (Нојев ковчег, Данило, Јона, Мојсије који изводи воду из стене, добри пастир који носи овцу, мудре и луде девице и слично). Види у: Икона и иконопоштовање, стр. 11.

⁹⁵ Данашњи поштоваоци икона који следе одлуке тзв. VII васељенског сабора, казују да забране сликања икона донешене на елвирском сабору нису биле општецрквеног већ само локалног карактера (Мијач: Икона света слика, стр. 26) иако је заправо чињеница да је тај сабор, у то време (више од три века *пре* поменутог Васељенског сабора), био огледало правог расположења према иконама највећег броја ауторитета тадашње васељенске Цркве (према подацима које износи Јевсевије Поповић) те се стога његове одлуке могу сматрати општецрквеним и васељенским у цркви на почетку IV века.

Е) Поштовање икона какво данас налазимо у Православљу, развило се постепено током више векова од настанка првобитних ликовних симболичких слика тј. представа у облику винове лозе, рибе, голуба и сл. и нипошто није било део религиозне праксе верника из првих векова хришћанства.

Оно што би такође било врло интересантно да нагласимо јесте да је иконосликарство и иконопоштовање своје упориште нашло у грчкој религиозној и филозофској мисли. Сергије Булгаков о паганском пореклу иконопоштовања пише:

„У историји иконопоштовања ми стојимо пре свега пред том основном чињеницом, да се икона први пут појављује у паганству. **Сав пагански свет пун је икона и иконопоштовања.**“⁹⁶

„Слично као што је у својим највишим достигнућима грчка философија јавила **хришћанство пре Христа**, а на тој основи постала и природни језик хришћанског откривења и богословља, исто тако је и откривење античке уметности у иконографији било у извесном, мада и ограниченом, смислу **хришћанство пре Христа** и неоспорно се појављује као прототип хришћанске иконе (...) **и, као нешто што се само по себи разуме, хришћанска црква која је, наравно, изменила садржај иконицких изображења, али је усвојила сам принцип иконе.** Мост који спаја паганску израду икона са хришћанском јесте уметност. (...) **Ипак, ово не умањује чињеницу да је паганска иконографија,** тако рећи, **природни стари завет за хришћанску,** слично као што се као **исти такав стари завет** јавља паганска философија за хришћанско богословље.“⁹⁷

Паганско порекло православног обичаја иконосликања потврђује и Јевсевије Поповић још једним својим тек-

---

⁹⁶ Булгаков, Икона и иконопоштовање, стр. 6.

⁹⁷ Наведено дело, стр. 8.

стом, у оквиру казивања о спољашњем и унутрашњем изгледу литургијских (тј. богослужбених) места:

„Икона испрва није било⁹⁸, јер су Јудеји перхоресцирали религијозне слике; **али мало по мало по где где** обзиром на јеванђеоску слободу дозволише себи употребавање испрва само симболичких слика; (...) *Напоследку је незнабожачка наклоност сликама* сасвим надвладала јудејско перхоресцирање слика, те кашње налазимо и историјских слика; тако Исуса као дете на материним рукама.⁹⁹ (...) Али **већина црквених учи-**

---

⁹⁸ Упоредити овај историјски податак са раније поменутом изјавом Б. Мијача да „**Црква** (Православна) **учи** да сликање икона постоји од **самога почетка** хришћанства“.

⁹⁹ Икона Богородице и малог Исуса на њеним рукама као појава настала је тек почетком IV века под утицајем култа Богиње Мајке (Иштар-Астарте) и њеног божанског детета, из паганских култова. Идентични прикази Небеске царице са божанским дететом се могу видети у многим старим религијама и култовима (уколико посетите дом неког поштоваоца Кришне, највероватније је да ће те уочити, међу осталим сликама, и представу девице Деваки са њеним сином, која је веома слична православним иконама Марије и Исуса). На једној, која је названа иконом „Пресвете Богородице млекопитателнице“, приказана је Марија како доји бебу Исуса. Професор Марковић нам саопштава о томе неколико речи:

„Последњи мој аргумент тиче се мотива „*мати и њено дете*“, Афродите и Ероса. (...) Ми ћемо се овде ограничити на такозвани *куротрофни* тип представа богиње, то јест Афродите са бебом Еросом било на својим грудима, било на крилу. (...) Богиња љубави и њена беба постали су популаран мотив у грчкој уметности (...). Осликана ваза са Липара (330. пре Христа; LIMC 1238) показује срећну **мајку како доји своју бебу**, *Venus lactans*. Слична теракота из Британског музеја показује у истом положају *Isis lactans* (I век пре Христа), то јест велику египатску богињу Изиду, како доји своју бебу Харпократа (у египатском, „бебу Хоруса“). **Наш следећи корак је да упоредимо *Isis lactans* из Караниса у Египту (око 300. после Христа) са *Maria lactans* (Девицом Маријом са малим Христом на грудима)** са барелјефа из Мединет Мади (око 500. после Христа, сада у Берлину): **оне су истоветне**, а једина битна разлика је у томе што је уметник Марији додао два крста.

Закључак је јасан: археолошки тип ***Venus lactans*** утицао је на тип ***Isis lactans***, а овај опет на ранохришћанску иконографију у виду

теља није одобравала религијозне слике (**иконе**) ни при крају овог перијода; синод у Илиберису (Iliberis, Elvira) у Шпанији г. 306. забрањује такве слике на зидовима цркава, и неки црквени учитељи, међу којима црквени историк Јевсевије (умро око 340.), млађи савременик поменутог синода, **називају их директно незнабожачким обичајима**, за којим Хришћани не треба да се поводе.¹⁰⁰

После свих ових сазнања које пружа рана црквена историја, остаје нам да закључимо да светопредањски извори не пружају поуздане и истините податке о настанку првих икона. Уверили смо се и у то да нпр. Јевсевије Поповић у својој „Општој црквеној историји“ уопште и не спомиње нерукотворене Христове ликове и иконе које је осликао еванђелиста Лука, просто из разлога што се њиховом првовековном настанку супротстављају јасни историјски документи који говоре о ранохришћанском противљењу израђивања религијских слика.

ОСЕЊИВАЊЕ КРСНИМ ЗНАКОМ И ПОШТОВАЊЕ СВЕТОГ КРСТА

Што се тиче зачетка праксе осењивања знаком крста, које православни такође смештају на сам почетак хриш-

---

Maria lactans (тј. православну икону Богородице млекопитателнице, прим. И. С.). (...) Да учинимо корак даље – кампанска *oipos-hoe* (око 350. пре Христа; сада у Паризу; LIMC 1241) показује Афродиту како љуби малог Ероса: управо тако љуби Девица Марија своју бебу Христа на најпознатијој руској икони, Девици из Владимира, коју је насликао византијски уметник око 1125. године (сада у цркви у Кремљу). **Укратко, верске традиције су дуга века, те су многи видови Афродите пренесени на Девицу Марију.**“ М. Марковић, стр. 25-26.

Православни свештеник Божидар Мијач признаје да, по његовим речима, ликовне представе паганских божанстава Аполона и Артемиде нису једноставно копиране и представљене иконама Христа и Богородице, „мада су и од једног и од другог лика узети извесни одговарајући сликовни елементи, они који су, техником сликања, могли служити изражајности лика.“ Види: Икона света слика, стр. 30.

¹⁰⁰ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 423.

ћанске ере, ситуација је готово истоветна као и у вези свега претходно поменутог.

Јевсевије Поповић потврђује да је много што-шта од данашње православне верске праксе настало вековима после смрти апостола. Неки од обичаја су преузети из паганизма из разлога прилагођавања богослужбене праксе ранијим религијским навикама покрштених али необраћених многобожаца, док су неке друге радње (попут осењивања крсним знаком или благосиљања од стране свештеника) настале и развијале се, да тако кажемо, „са-ме по себи“:

„Развитак форми култа у другом перијоду (тј. од 312. - 622. год. после Христа; прим. И. С.) стоји у вези са спољашњим развитком цркве и црквеног устројства или јерархије као увет са оним што је уветовано. Пошто је црква у Римском Царству од гођене постала државном црквом, коју држава материјално и морално помаже, те пошто се услед тога богатије развила на свима пољима свога спољашњег живота, то је било природно, да су се и форме њезиног култа почеле богатије развијати, и то тим пре, што је многим незнабошцима, који пређоше у хришћанство, требало дати накнаде за помпезан и симбола пун незнабожачки култ. Неки симболички хришћански обреди се тек сада јављају, или бар тек сада постају опћенитим, тако симболичко употребљавање кађења и осветљења при богослужењу, дакле симболична употреба тамјана, кандила и свећа; *неке друге форме култа пак, које постојаху већ у првом перијоду, тек сада добише развијенији облик, тако осењивање знаком крста, које се дотле вршило, колико нам је – свакако само из африканске цркве – познато, само тако, што се цртао знак крста на челу једним прстом*, а сад се све више развијало, док није достигло најпотпунију форму, наиме тако, да је ишло са чела на прса и са једног рамена на друго, на Западу са левог на десно, на Истоку са десног на лево, и то на

Западу са целом шаком, на Истоку са три прва прста ради симболисања Свете Тројице, која се при томе обично призивље. Тако и **симболизирање благосиљања**, које се вршило полагањем знака крста над другим лицем или над множином лица или ствари или само у правцу према истима.¹⁰¹

Да је осењивање крсним знаком настало у оквиру пракава на афричком континенту, а да у другим крајевима оно још увек није било познато у II и III веку после Христа (а поготово у време апостола), Јевсевије потврђује и следећим исказом:

„При почетку и свршетку сваке важније радње **ушао је** код Хришћана побожан **обичај** осењивати се знаком спасоноснога крста у знак примања, усвајања спасења. По сведочанству Тертулијанову у Африци се знак крста метао на чело. **Како се у то доба на Истоку метао знак крста, није нам познато.**“¹⁰²

Из претходно наведеног извора сазнали смо да у апостолско време, а и деценијама након њих, велики део хришћанског света није поседовао праксу осењивања знаком крста. Овај обичај је полагано, вековима, улазио у употребу и добијао све развијеније форме (до оних које данас постоје у Источној и Западној цркви).

Тврдња протојереја Кирила Зајца, о томе да је осењивање знаком крста (као и ношење крста на грудима) довело своје порекло из времена апостола, се још једанпут показала потпуно погрешном.

А шта је са поштовањем крста? Да ли је у односу на крст на коме је распет Господ ситуација иоле другачија? Какво поштовање према Христовом распелу треба да поседују данашњи хришћани, угледајући се на ранохришћанску односно апостолску праксу?

---

¹⁰¹ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 638-639.

¹⁰² Наведено дело, стр. 436.

Ево како нас о проналажењу и поштовању једне од најзначајнијих реликвија - крста на коме је страдао Исус Христос, као и неким другим, извештава црквени историчар Јевсевије Поповић:

„Први повод за то беше крст, на коме је Христос страдао, и за који се опћенито држало, да се налази у Јерусалиму. Од средине IV. столећа амо имамо вести о наласку Крста. Наиме пре свега Кирил Јерусалимски 348. сведочи у својим катихезама, да се Крст налази у Јерусалиму, **и о томе да се мали делови истога раздају по целом свету**, затим у свом писму цару Констанцију 351., у автентичност којег неки новији међутим сумњају, сведочи, да је Крст нађен за време цара Константина; даље 395. Амвросије, и после њега многи други, причају да је 326. Јелена мати Константина Великог на Голготи дала ископати и тражити крст Христов, и да су том приликом нашли три крста; крст Спаситељев су одмах распознали од друга два крста помоћу чудеса, која се на њему десише, и царица Јелена га је поделила на два дела; једну полу је сместила у цркви ускрса, коју је њен син подигао у Јерусалиму, а другу полу је послала своје сину, који ју је сместио у својој статуи у Цариграду. **Крст који се чува у Јерусалиму беше предмет опћег поштовања и многи побожни хришћански посетиоци Јерусалима ломљаху делиће од њега, отуда силни делићи од крста Христова по целом Хришћанском свету**. Побожно тражење, чување и поштовање Крста у Јерусалиму, побудило је друге да траже одеће Господње, одеће Његове матере, апостола, мученика и светитеља, да траже предмете, којима су мученика мучили и т.д., и веровало се, да такве предмете и налазе. Тако уз кости апостола, мученика и светитеља дођоше и други предмети, које су као њихове реликвије чували у црквама и приватним кућама и поштовали их као и кости. Али будући да су се при том **често дешавале преваре**, то су црквени настојатељи та варања

осуђивали, а државни и црквени закони ограничавали. Као што се прича о Крсту, тако се причаху чудеса и о другом светитељским реликвијама; **али ипак у другом перијоду још не срећамо неке касније спомињање чудотворне силе реликвија.**¹⁰³

Желео бих да укратко размотримо овај веома важан извештај о догађајима из давне прошлости. Иако нам еванђеља не дају ни најмањег повода да верујемо да је било ко међу апостолима у време Христовог скидања са крста и мало обраћао пажњу на ту направу за мучење и убијање, нити нам пак казују да су сва три крста било где закопана а поготово не на Голготи, кроз историју су се о њима испрела најразличитија веровања.

Наиме, приповеда се (и то не на основу баш сувише поверљивих извора; на тај закључак нас наводи Јевсевије када каже да у аутентичност извора неки новији историчари сумњају) да је крст на коме је Христос био распет пронашла царица Јелена на Голготи, са још два друга крста која су припадала двојици разбојника. Према подацима које износи Ralph Woodrow наводећи дело „Encyclopedia of Religions“, иако је посета царице Јелене Јерусалиму 326. год. вероватно историјски тачна, вести о њеном проналажењу крстова није се појавила пре 440. године нове ере, што ће рећи, 114. година касније. Исти аутор, наводећи дело „Fausset's Bible Encyclopedia“ казује да су јеврејски закони, који су важили у време Исуса Христа, налагали да сви крстови, на којима се извршило распињање, буду уништени спаљивањем.¹⁰⁴ Уколико су ове информације тачне, онда свакако није истина да су ови крстови могли бити пронађени три стотине година након Исусовог распећа, из простог разлога њиховог претварања у пепео и дим давно пре тога. Са друге стране, вероватноћа да се нађу баш крстови Христа и разбојника, па макар они били и сачувани до времена Констан-

---

¹⁰³ Општа црквена историја, том први, стр. 654-655.

¹⁰⁴ Woodrow, Babilonska misterijska religija, стр. 57.

тина, је изузетно мала. То из разлога што су распињања политичких противника Рима и различитих разбојника у то време у Јудеји била уобичајена, готово свакодневна појава. Сасвим је сигурно да је брдо Голгота било изабрано место за распињање, на коме су пре Христа а и после њега, на крстовима различитог облика и димензија страдале на стотине људи. Посебно масовно распињање не само на Голготи већ посвуда око Јерусалима на хиљадама крстова десило се четрдесетак година након Исусовог распећа, током у историји познатог „Јудејског рата“ и опсаде Јерусалима од стране римске војске. Ево шта је о том масовном распињању изгладнелих бегунаца из опкољеног Јерусалима записао познати римски историчар јеврејског порекла Јосиф Флавије:

„И када су били ухваћени, по нужди су се бранили из страха од смрти, а после борбе чинило им се да је касно да моле за милост. Бичевани, морали су још пре смрти да претрпе свемогуће муке, па су затим **прибијани на крст** насупрот зиду. Премда је Тито сажаљевао те несретнике, јер је свакодневно било заробљавано око 500, а кадгод и више, ипак је сматрао да је опасно да ове силом савладане Јудејце пусти да слободно оду, а ако су их хтели чувати, могло се догодити да они постану стражари својих стражара. Но највише што је руководило њега да дозволи **развињање**, била је нада да ће тај поглед покренути опседнуте на попуштање, јер су исту казну и они имали да очекују ако се не предају. У свом огорчењу и мржњи војници су прикивали на крст, за спрдњу, свакога у другом положају, **а како их је много било, убрзо, већ, није било места за крстове, нити крстова за тела.**“¹⁰⁵

Када дакле знамо да су око Јерусалима извршена многобројна распињања и пре а поготово после Христовог времена, те да су 70. год. н. е. сва расположива стабла дрвећа била употребљена за прављење крстова који су као

---

¹⁰⁵ Јосиф Флавије, Јудејски рат, стр. 412-413.

шума окруживали град, онда нам се чини посве невероватним да се међу толиким крстовима пронађу баш они на којима су били распети Исус и разбојници.

Даље се у легендама о проналажењу Христовог крста казује да је део крста који је на себи имао закуцане ексере (клинове) којима су биле прободене Христове руке, послат цару Константину, који је један клин причврстио за свој шлем а други за узде свога коња. То је учињено, како су многи „свети оци” протумачили а пренела нам Католичка енциклопедија, због тога да би се испунило Писмо које је прорекло у књизи пророка Захарије 14:20:

„У тај ће дан бити на звонцима коњским: светиња Господу.“¹⁰⁶

А што се тиче средњевековне праксе, коју нам је Јевсевије Поповић такође пренео, а то је да су се комадићи Христовог крста разносили широм света због поштовања и поклоњења њима од стране верника, могли бисмо да и о њој кажемо неколико речи. Наиме, број ових мањих или већих делића „правог Исусовог крста“ се толико био намножио по читавом свету током средњег века да је француски реформатор Жан Калвин једном приликом рекао да, када би се сви они сакупили на једно место, могли би да формирају добар бродски товар. То је свакако требало да значи да је највећи део тих комада дрвета био лажно представљан и погрешно сматран за делиће Христовог крста! Да би објаснио постојање ове велике количине дрвенастог материјала откинутог од поменутог „правог крста“, свети Паулин (Павле) је ову појаву објашњавао „реинтеграцијом крста“. Другим речима, ма колико се комадића од њега ломило, оригинални Христов крст се никада није смањивао у својој величини.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Види код: Woodrow, str. 57. Овакво тумачење поменутог стиха наравно нема никакве везе са ексерима са Христовог крста нити пак са поменутиим царем, као што је то из читавог контекста књиге сасвим очигледно.

¹⁰⁷ Наведено дело, стр. 59.

Шта Свето писмо каже о оваквом поштовању комадића дрвоног крста на коме је Христос био распет (и поред тога што смо установили да је приповест о проналажењу тог крста највероватније легендарна тј. неистинита)? Да ли би Господу одиста било угодно да се његови верници клањају пред „Крстом” и целивају га својим уснама, па макар он био уистину пронађен? Божија Реч нам даје више него јасан одговор на ово питање.

Дрвени крст на коме је Христос био распет (а његов тачан облик нам није познат) послужио је својој сврси на дан Господње смрти на Голготи. После тог величанственог догађаја искупљења греха човечанства пред Богом Оцем, груба дрвена направа која је том циљу послужила – требала је да буде заборављена. Иако апостоли у својим посланицама на више места спомињу Христов крст¹⁰⁸, он у њиховим мислима ни на једном месту не представља предмет којем би требало исказивати неко посебно поштовање. Христов крст у новозаветним посланицама представља слику више него болне, срамне и понижавајуће смрти којој је Господ био подвргнут ради спасења грешника. Мисли и поуке апостола упућене верницима су увек биле усмерене само и једино на Исуса Христа Спаситеља, а не на комад дрвета. Да апостоли нису одавали никакво поштовање крсту на коме је Христос био распет сведочи и чињеница да никада на такво поштовање нису упућивали ни своје ученике, те да су понекада, у својим проповедима говорили, једноставно, да је Исус био распет „на дрвету“:

„И кад су свршили све што је написано за њега, **скинуше га са дрвета** и метнуше у гроб.“ (Дела ап. 13:29);

„Он је на свом телу понео наше грехе **на дрво**, да се опростимо грехова и да живимо за праведност; његовим ранама сте исцељени.“ (1. Петрова 2:24).

---

¹⁰⁸ 1. Кор. 1:17-18; Гал. 5:11; 6:12, 14; Еф. 2:16; Фил. 2:8; 3:18; Кол. 1:20; 2:14; Јевр. 12:2; 1. Петр. 2:24.

У Старом завету је постојала једна врло добра слика Христовог крста, као и самог Исуса који спасава све који на Њега као Спаситеља погледају вером. Ево шта је о овој слици крста (и себе самог) рекао Господ Исус Христос: „Као што Мојсије подиже змију у пустињи, тако треба да се подигне Син човечји, да сваки – ко верује – има у њему живот вечни.“ (Ев. по Јовану 3:14-15).

Дакле, као што је Мојсије подигао змију у пустињи, тако је требао да буде подигнут и Исус, да би сви који у њега верују стекли опроштење греха и вечни живот. О каквом се подизању змије заправо ради? Ево шта је о позадини овога догађаја записано у Старом завету:

„И викаше народ на Бога и на Мојсија: зашто нас изведосте из Мисира да изгинемо у овој пустињи? Јер нема ни хљеба ни воде, а овај се никаки хљеб већ огадио души нашој. А Господ пусти на народ змије ватрене, које их уједаху, те помрије много народа у Израиљу. Тада дође народ к Мојсију и рекоше: згријешисмо што викасмо на Господа и на тебе; моли Бога нека уклони змије од нас. И Мојсије се помоли за народ. И Господ рече Мојсију: начини змију ватрену, и метни је на мотку, **и кога уједе змија, нека погледа у њу, па ће оздравити.** И начини Мојсије змију од мједи, и метну је на мотку, **и кога год уједе змија он погледа у змију од мједи, и оздрави.**“¹⁰⁹

Овај старозаветни догађај је био предивна слика спасења од вечне погибије као и опроштења греха које задобија свака особа која се вером, без икаквих својих заслуга и добрих дела, поузда у дело Онога који је био распет на Голготи. Израиљци, чијим је венама текао змијски отров, нису имали времена да учине било какво добро дело да би били спасени. Једноставним Божијим решењем, погледом на змију коју је Мојсије направио од бакра и ставио на врх штапа, сваки уједени би био сместа исцељен а змијски отров би био неутралисан. Међутим, иако је по-

---

¹⁰⁹ 4. Мојсијева 21:5-9.

мену та бакарна змија послужила својој сврси у пустињи, једном за свагда, Израилци су је ипак сачували. Неколико стотина година након Мојсијевог времена, после смрти цара Соломона и свог духовног посрнућа, од ње су начинили идола коме су се клањали и кадили димом од тамјана. Јудејски цар Језекија је, након што је ступио на престо, уништио поменуту змију и прекинуо идолопоклонство које се пред њом вршило:

„А треће године царевања Осије сина Илина над Израилем зацари се Језекија син Ахазов над Јудом. Бијаше му двадесет и пет година кад поче царовати, и царова двадесет и девет година у Јерусалиму. Матери му бјеше име Авија, кћи Захаријина. И **чињаше што је право пред Господом** сасвијем као што је чинио Давид отац његов. Он обори висине, и изломи ликове и исјече лугове, **и разби змију од мједи, коју бјеше начинио Мојсије, јер јој до тада кађаху синови Израилеви; и прозва је Неустан** (тј. »Нечисто«; прим. И. С.).“¹¹⁰

Као што можемо да уочимо, штап и бакарна змија који су у јеврејској прошлости одиграли тако важну улогу спасења народа од сигурне смрти, и били направљени по Божијем изричитом наређењу, када су извршили своју функцију постали су непотребни. Шта више, њихово чување у народу је резултовало крајње негативним последицама, јер су почели да буду сматрани неком врстом „светих реликвија“ којима су указивали поштовање које је било супротно Божијој вољи.

Исти је случај и са дрвеним крстом на коме је био распет Господ Исус Христос. Крст је у потпуности послужио сврси којој је био намењен. На њему је страдао Онај који је на себе узео све грехе света. И дан данас, сваки појединац који вером погледа у Њега прима опроштење греха и вечни живот.

---

¹¹⁰ 2. Царевима 18:1-4.

Судећи према извештају из малочас наведеног текста (као и понашању апостола и других ученика у Новом завету), крсту на коме је био распет наш Господ па макар био он и заиста пронађен, не би требало указивати никакву религијску почаст. Било какво поштовање крста од стране хришћана које би било налик поштовању Мојсијевог штапа и бакарне змије од стране старозаветних Израиљаца, сасвим сигурно не би било Богу по вољи. Управо из тог разлога, апостоли, заједно са хиљадама првековних верника, нису практиковали нити пак упућивали друге на ову очигледно погрешну религијску праксу.

„РЕЦИТЕ МИ – ДА ЛИ СЕ КОД ВАС САЧУВАЛО ОНО ОГРОМНО ДУХОВНО БОГАТСТВО КОЈЕ СУ ЦРКВИ ПРЕДАЛИ СВЕТИ АПОСТОЛИ? ИЛИ МОЖДА О ТОМЕ НИСТЕ НИ МИСЛИЛИ, НИТИ СТЕ ЗА ТАКВО БОГАТСТВО ЧУЛИ? (...) МОЈА ПИТАЊА СУ ЈАСНА. ОДГОВОРИТЕ НА ЊИХ. ЋУТИТЕ? ДА, ШТА БИСТЕ МОГЛИ РЕЋИ, КАД НИШТА НИ НЕМАТЕ. А ТО ЈЕ, ЗАИСТА, ОГРОМНО БОГАТСТВО. (...) ШТА НАМ МОЖЕТЕ ДАТИ? КАКВУ ДУХОВНУ РИЗНИЦУ?“

На крају нашег разматрања основних православних веровања, одговоримо на питање којим је свештеник отпочео и завршио своје апологетско казивање.

Према свему до сада реченом, његово уверење о еванђелској односно библијској заснованости православне веронауке показало се погрешним. На претходним странацама смо аргументовано доказали да „огромно духовно богатство” које постоји у васељенском православљу најжалост не води своје порекло из апостолске епохе.

Богослови традиционалне цркве Истока верују да Православље представља апостолску Цркву, при чему еванђеоске хришћане сматрају људима који немају шта да понуде. Чињеница јесте, додуше, да еванђеоско хришћанство није одевено у свилу и кадифу многовековне традиције која је украшена безбројним светлуцавим камењем обичаја и ритуала. Управо из тог разлога, народу који је навикао на мистичне религијске ритуале и обичном човеку прилично неразумљива богослужења,

могло би да се учини да вери, која је утемељена само на Библији, заиста пуно тога недостаје. Шта више, библијска вера би некима могла да изгледа као најобичније кривоверје у коме се сем Бога и Христа ништа друго не помиње. Вера еванђеоских хришћана се често од стране теолога већинске цркве у Србији проглашава протестантизмом, односно следбеништвом верских учења за која се залагао немачки црквени реформатор Мартин Лутер. Са оваквим приговорима се сусретао и Доситеј Обрадовић још пре више од два века. Његово „проповедање” еванђеља које је било у складу са учењем Светог писма, али зато поприлично различито од православног, од стране његових неистомишљеника прозивано је лутеранством. Доситеј је на те приговоре веома вешто одговарао. Говорио је, уколико се већ речи записане у Светом писму проглашавају лутеранским вероисповедањем, онда су и Христос заједно са апостолима, по тој логици, били лутерани:

„Али ко сме сад апостола Павла или самога Христа за свидјетелство примити? Намах истом чујеш ни пет ни девет него: луторан! Какви смо људи, Серафиме, помагај! Христа преблагога Спаситеља и апостола Павла на очигледце полуторанисмо!”¹¹¹

---

¹¹¹ Доситеј Обрадовић, Изабрани списи, стр. 270. Називање еванђеоских верника лутеранима или „луторима“ у време Доситеја а и пре и после њега, представљало је заправо невиђену увреду. Ево шта је о томе написао познати историчар Владимир Ћоровић: „Протестантски покрет није захватио области у којима су Срби живели у гушћим насељима, иако је било извесних тежња у том правцу. **Али је у народу ипак постало име лутора као ознака за тешке безбожнике.**“ Историја Срба, стр. 438.

Традиционалистички настројени верници су лутеранство сматрали безбожништвом очигледно из разлога што је негирало све оно на шта је обичан религиозни човек био навикао и сматрао вером. Очигледно је да је и сам Доситеј био сматран „тешким безбожником“ од стране неких, јер је одрицао библијску заснованост многих православних веровања и обичаја која су уведена вековима после завршетка апостолске ере.

Иако еванђеоско хришћанство не поседује многобројним ритуалима обојену традицију, оно има оно што је најпотребније. Оно што су неговали и својим следбеницима и настављачима оставили Господ Христос и његови апостоли. А то су Свето писмо, жива и делотворна вера у Сина Божијег која се темељи на еванђељу и искрено хришћанско заједништво.

Они поседовање напред побројаних ствари сматрају непроцењивим благом, верујући речима апостола Петра који је написао:

„...онима који су праведношћу нашега Бога и Спаситеља Исуса Христа **примили исту скупоцену веру** као и ми: благодат вам и мир у изобиљу у познању Бога и Исуса Господа нашега.“ (2. Петрова 1:1);

„...да би се **врсноћа ваше вере нашла као драгоценија од пропадљивог злата** које се ватром куша, на хвалу и славу и част када се покаже Исус Христос.“ (1. Петрова 1:7).

Еванђеоски хришћани своју веру темеље једино и искључиво на Светом писму. За разлику од њих, православни су темеље своје вере поставили током многих векова на песковитом тлу различитих традиција и култура.

Велики број православних догми састоји се од христјанизованих паганских обичаја и идеја, као и погрешних тумачења светописамских текстова. Ова студија је свакако успела да то приближи својим читаоцима.

Наравно, православна догматика је много обимнија него што смо на овом месту могли да прикажемо. Постоји још пуно православних веровања која нисмо сагледали. Многа од њих се, попут ових поменутих, заснивају или на погрешној интерпретацији Библије или пак на видљивом утицају нехришћанских традиција. Из тог разлога, верујући да сте искрено заинтересовани за очување чистоте апостолске вере и њено доследно преносење, поручујемо вам да и даље истражујете ову тему.

У вашем проучавању можемо да вам помогнемо. Срдачно вам препоручујемо књигу „Православље обасјано

Поштовање икона и крста

еванђељем“, која на преко 840 страна (у штампаној ћириличној верзији) детаљно објашњава порекло великог броја православних догми, обичаја и ритуала. Верујемо да ће читање текстова ове књиге за вас представљати прави благослов, као што је то био случај са многима који су, захваљујући њој, пронашли истину еванђеља. Међу њима су, поред еванђеоских и многи православни верници.

Текст књиге „Православље обасјано еванђељем“ можете да читате и преко интернета, као и да извршите бесплатно преузимање комплетног дела (по поглављима и у целини) преко следећег сајта:

www.hriscanstvo-pravoslavlje.com

УТИСЦИ ЧИТАЛАЦА

За сами крај, ево и неколико утисака читалаца препоручене књиге. Из разлога заштите приватности, уместо њихових имена стоје само иницијали, као и имена градова односно држава у којима живе:

Помаже Бог! Ако бих морао у три речи да опишем свој духовни живот, овај опис би био апсолутно кореспондентан називу књиге коју држите у рукама. Брат Ивица у својој невероватној књизи не руши ни један сегмент православља, већ напротив само обасјава еванђелском светлошћу православну праксу и предање. (...) Оно што брат Ивица нуди у својој књизи није ништа ново, то је живо Еванђеље, без адитива. Живи Исус Бог и Господ управо онакав какав се и објавио свету. Онај исти Исус који је упозорио да чак и ако нам анђеоса са неба „благовести“ другачије Еванђеље не слушамо га. Таквих анђела било је пуно кроз векове, а има их и данас, баш као сто је упозорено у Писму. Драги моји православци, читајте Еванђеље и прихватите га срцем у целости. Будите обасјани Еванђељем, да се у вечности еванђелском радошћу радујемо Господу нашем заједно са Његовом Мајком, апостолима и свима светима. Ваш брат православац обасјан Еванђељем.

М. К. Крушевац

„Православље обасјано еванђељем“ се дефинитивно може окарактерисати као лексикон, као упутство (не)православља и као историјска књига. Оно што се мени највише допало јесте тај историјски аспект, који је продубљен библијским стиховима. Често сам себи постављао питања зашто наши традиционални обичаји морају баш тако да изгледају, која је сврха, где је почетак а где крај. Одушевило ме је када сам у овом обимном делу наишао на одељке и наслове у којима је писац успео верно да пренесе порекло и значење свих тих традиционалних обичаја и да нама читаоцима отвори очи у сагледавању „истинитости“ које нам се сваки дан сервирају путем медија. Гене-

Утисци читалаца

рално ме је фасцинирала смелост и храброст писца да са оваквим штивом изађе у јавност.

„Православље обасјано еванђељем“ – уџбеник који мења живот!

В. Н. Ниш

Никада нисам разумео зашто се у православљу неке ствари раде тј. верују, а када бих тражио на њих одговор наилазио сам на ћутање или на неке опречно површне одговоре. Ивицина књига ми је први пут појаснила све те „тајанствене ствари“, и помогла ми је да разумем суштину православља и то до самог његовог корена. Без претеривања, мишљења сам да је ово првокласни „апологетски приручник“ икада написан, и ову књигу би требао да има сваки онај ко је позван да ради са православним народом, јер му она може помоћи да разуме тај народ и дати му смернице како да боље моли и како да ефикасније проповеда Еванђеље том народу (2. Кор. 4:3-4, Еф. 6:12).

Ј.В. Србија

Ова књига је дошла у моје руке на самом почетку одлуке да следим Христову науку. Информације које сам прочитао помогле су ми да разумем православну традицију у којој сам одрастао и шта учи Свето Писмо. Једноставност и јасноћа Ивицине књиге ми је помогла да схватим како и зашто се традиција са својим учењима увукла у исконску чистоћу Христовог пута. Зато бих ову књигу топло препоручио свим искреним људима који без предрасуда траже Бога.

М. Г. Црна Гора

Књига „Православље обасјано еванђељем“ је књига коју би препоручио сваком ко искрено из срца тражи праву истину о Богу. Само истина може да ослободи човека од окова у којима се налази а који су наметнути од ненаучених људи који мисле да својим разумом и некаквим церемонијама могу надокнадити и учинити оно што Христово еванђеље по њима не може.

Свето писмо и традиција Православне цркве

Књига је добра јер нуди информације са обе стране тако да онај који стварно срцем тражи Бога може читајући ову књигу доћи до великих открића. Ова књига нуди човеку исправан пут до спасења, износи јасно на сунце све заблуде које су вековима биле водиља нашег народа који је заглавио у мистицизам и идолопоклонство, што их је и довело до оваквог стања у којем се налазе. Из ове књиге можемо видети да је Свето Писмо које ми данас имамо заиста истинита и веродостојна Реч Божија и да није „преправљана“ како то неки данас кажу и да она има силу у себи да мења човека.

В. Р. из Bad Vöslau, Аустрија

**СВАКО, КО СЕ УДАЉАВА
И НЕ ОСТАЈЕ У НАУЦИ ХРИСТОВОЈ,
НЕМА БОГА.
КО ОСТАЈЕ У НАУЦИ, ТАЈ ИМА ОЦА И
СИНА.**

Апостол Јован, Друга саборна посланица, стих 9

Цитирана дела:

- Божих; спец. додаток листу Данас, јануар 2002. год.
Текст из књиге Александра Шмемана „Тајне празника“.
- Бенз, Ернст: Дух и живот Источне цркве; Издавачко предузеће „Свјетлост“, Сарајево 1991. год. (цитати са бошњачко-хрватског прилагођени на савремени српски језик без измене значења наведених појмова).
- Булгаков, Сергиј: Православље, преглед учења Православне цркве; Књижевна заједница Новог Сада, 1991. год.
- Булгаков, Сергије: Икона и иконопоштовање, догматички оглед; Друштво Источник, Београд 1998. год.
- Библија без Бога, хришћанство без цркве; Православље и секте – новопротестантизам данас и овде II; Светигора, Цетиње 1997. год.
- Библија Кршћанске садашњости, Загреб 1983. године.
- Библија, Стари завет у преводу Ђуре Даничића и Нови завет у преводу Емилијана М. Чарнића;
- Боровић, Павле: Библијски приручник археолошких, географских и историјских појмова I и II; А. К. „Препород“ – Београд и „Знаци времена“ – Загреб, 1987. год.
- Веронаука у кући: Православна верска читанка; верско добротворно старатељство, четврто издање, Београд, 1991. год.
- Еванђеље по Матеју, превод и тумачење, др Димитрије Стефановић, 1923. год.
- Живот и рад Исуса Христа, Четири еванђеља, превео др Александар Бирвиш. Београд 1987. год.

Свето писмо и традиција Православне цркве

Књига правила, Зборник канона Православне цркве;
Шибеник 2003.

Мијач, Божидар: Икона света слика; Партедон, Београд
1997. год.

Милин, Лазар: Научно оправдање религије, Апологетика,
књига 6, Црква и секте, Романов, Бања Лука 2001.
год. (пресликовано издање: Београд 1986. год.)

Марковић, Мирослав: Студије о религији антике; Српско
друштво за хеленску философију и културу Јасен,
Никшић 2001. год.

Миз, Роман: Хришћанство на прагу трећег миленијума,
Нови Сад, 2000. год.

Новозавјетни коментари, Дјела апостолска, Добра вест -
Нови Сад, 1986. год.

Никољин, Иван: Православна апологетика; Издавачка
књићарница Геце Кона, Београд 1934. год.

Нови завет, превод комисије СПЦ, четврто исправљено
издање, 1998. год.

Нови завет, Савремени српски превод (WBTC, Fort
Worth, Texas). Хришћански евангелизациони центар,
Бачки Петровац, 2003.

Окалахан, Павле: Православни одговор на основне заблуде
протестаната, Књићара „Прота Васа” из Панчева,
Београд 1997. год.

Обрадовић, Доситеј: Сабрана дела I, Просвета, Београд,
1961. год.

Поповић, Јустин: Житија светих; Издање манастира Ђелије
код Ваљева, Београд 1977. год.

Преподобни Јустин Ђелијски: Догматика Православне
цркве I-III; Издају: Задужбина „Свети Јован Златоуст”

Цитирана дела

- Аве Јустина Ћелијског и манастир Ћелије код Ваљева, Београд 2003. год.
- Поповић, Јевсевије: Општа црквена историја са црквено-статистичким додатком; томови I и II (пресликано издање), Сремски Карловци, Српска манастирска штампарија 1912. год.
- Поповић, Радомир: Васељенски сабори; одабрана документа, треће допуњено издање, Београд 2002. год.
- Пут душе после смрти, о митарствима, (Реч о исходу душе праведних и грешних), манастир Ћелије 1995. год.
- Свети кнез Лазар, број 1 (5), Призрен 1994. год.
- Седам стубова премудрости; Историја васељенских сабора, (прво издање, мисионарски и духовни центар манастира Хиландара „Тројеручица” Београд 1998. год.), друго издање, Београд 2004. год.
- Ђоровић, Владимир: Историја Срба, Публик Практикум, Земун 2004. год.
- Флоровски, Георгије: Хришћанство и култура, библиотека „Руски боготражитељи”, Логос, Ортодос, Београд 1995. год.
- Флавије, Јосиф: Јудејски рат; Просвета, Београд 1967. год.
- Hamman, A. G.: Rim i prvi hrišćani, svakodnevni život; Вук ВООК, Београд 1998. год.
- Шмеман, Александар: Историјски пут Православља; Митрополија цетињска, Атос, Библиотека: Путеви Православља, Цетиње 1994. год.
- Woodrow, Ralph: Babilonska misterijska religija, Drevna i suvremena; Zajednica kršćana, Čakovec 1991. год.

Садржај:

Казивања Доситеја Обрадовића.....	5
Увод.....	9
Свето писмо и традиција Православне цркве.....	11
Да ли православно свештенство постоји још од апостолских времена?.....	14
Порекло светих тајни. Да ли оне заиста потичу од апостолског доба?.....	22
Шта Свето писмо објављује о поштовању 'Мајке Божије'?	28
Мајка Господња у исповедању Православне цркве	31
Да ли су молитве преминулим светитељима и осталим верницима из прошлости утемељене на учењу Светог писма?	46
Да ли је молитвено општење са преминулим прецима у сагласности са учењем Светог писма?	53
Да ли су поштовање икона и крста, као и осењивање крсним знаком, праксе које воде порекло из времена Христових апостола?	69
Садржај:	96